

กลอนสวคกับวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์

ในบทนี้จะกล่าวถึงกลอนสวคกับวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์โดยแบ่งเป็น ๒ หัวข้อใหญ่ ๆ คือ

๑.๑ กลอนสวคในฐานะประเภทวรรณกรรม

๑.๒ วัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ : ศึกษาจากคณบดีบัวเขียวกลอนสวค

๑.๑ กลอนสวคในฐานะประเภทวรรณกรรม

๑.๑.๑ ความหมายของกลอนสวค

กลอนสวคเป็นคำเรียกประเภทวรรณกรรม (Genre) ประเภทหนึ่ง หมายถึง วรรณกรรมคำกาพย์ที่นำมาอ่านเป็นทำนองสวค วรรณกรรมประเภทนี้ต่างจากกาพย์ชนิดต่าง ๆ ได้แก่ กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์มัจฉา ๑๒ และกาพย์สุรางคนางค์ ๒๔ (ทริศ เรื่องฤทธิ์ ๒๕๕๕ : ๕๕๓) ทั้งยังมีกาพย์ชนิดอื่น ๆ แทรกบ้างเล็กน้อย เนื้อเรื่องส่วนใหญ่เกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยมีทั้งเนื้อเรื่องที่มุ่งสั่งสอนธรรมะโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งได้แก่ชาดกและเรื่องที่แต่งเลียนแบบชาดก การนำวรรณกรรมประเภทกลอนสวคมาสวคอ่านเป็นทำนองเป็นประเพณีนิยมของคนไทยที่มีมาแต่โบราณกาล (พระยาอุปกิตศิลปสาร ๒๕๐๗ : ๑๐๒) เพิ่งจะเริ่มเสื่อมความนิยมลงในตอนปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ (พระยาปริยัติธรรมธาดา ๒๕๕๒ : คำนำ) ซึ่งเป็นระยะที่อารยธรรมตะวันตกเผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยมากขึ้นและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทางการพิมพ์ค่อย ๆ มีอิทธิพลต่อการเผยแพร่วรรณกรรมทำให้ประเพณีการอ่านหนังสือเปลี่ยนไปจากการ "อ่านด้วยหู" เป็นการ "อ่านด้วยตา" มากยิ่งขึ้น

หากพิจารณาชื่อของประเภทวรรณกรรมประเภทนี้คือกลอนสวคจะเห็นได้ว่าคำว่า "กลอน" ในที่นี้ใช้ในความหมายกว้าง หมายถึงคำประพันธ์ประเภทสวคทั้งหมด ๆ ไป ส่วนคำว่า "สวค" หมายถึงการ "ว่าเป็นทำนอง" (ทริศ เรื่องฤทธิ์ ๒๕๕๕ : ๕๕๓) และ

ยังมีความหมายนัยประทัดเกี่ยวข้องกับวัดและพุทธศาสนา เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันได้ความหมายว่าหมายถึงวรรณกรรมประเภทร้อยกรองซึ่งใช้อ่านอย่างมีทำนองและมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวัดและศาสนา

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาคำลักษณะคำประพันธ์ กลอนสวดจะใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์เท่านั้น กลอนสวดจึงมีความหมายเฉพาะเจาะจงหมายถึงวรรณกรรมคำกาพย์ เหตุที่กลอนสวดใช้แต่คำประพันธ์ประเภทกาพย์อาจเป็นเพราะกาพย์แต่งไค้ง่าย มีลีลาจังหวะรวรินและมีทำนองสวดอ่านหลายทำนอง ในสมัยก่อน กาพย์เป็นคำประพันธ์ที่ใช้แพร่หลายโดยใช้แต่งหนังสือสอนอ่าน ตำราและหนังสืออ่านเล่นด้วย (พระยาอุปกิตศิลปสาร ๒๕๐๗ : ๑๐๒)

๑.๑.๒ กลอนสวดกับประเพณีการอ่าน

ก. กลอนสวด : วรรณกรรมวัด

กำเนิดของกลอนสวดอยู่ที่วัด ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากประเพณีดั้งเดิมของไทย พุทธศาสนิกชนไปมาเพื่อธุระร่วมกันในวัดในวันนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ เช่น วันธรรมสวนะ วันเข้าพรรษา เมื่อว่างจากสวดมนต์หรือฟังเทศน์ก็ใช้เวลาว่างนั้นสนทนาธรรม เล่าเรื่องทางศาสนาหรือนำหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนามาอ่านร่วมกัน (กรมพระยาคำรงราชานุภาพ ๒๕๐๗ : ๘๗) แต่เดิมเรื่องที่น่ามาอ่านคงเป็นร้อยแก้วอย่างทำนองธรรมจักร ต่อมาจึงมีการนำชาดก ธรรมคติ และนิทานมาแต่งเป็นกลอนสวด เมื่อศาสนิกชนได้ฟังเสียงสวดที่ไพเราะรื่นหูเกิดเลื่อมใสศรัทธาค้วยความเพลิน ๓ ประการคือ เพลินทำนอง เพลินข้อความในเนื้อหา และเพลินภาษาที่กลั่นกรองเป็นบทกลอน กลอนสวดจึงได้รับความนิยมแพร่หลาย วัดในท้องถิ่นที่เจริญแล้วมีประเพณีอ่านหนังสือสวดในวันนักขัตฤกษ์ เป็นประจำ (หริศ เรื่องพุทธี ๒๔๕๕ : ๕๕๓ - ๕๕๔) วรรณกรรมซึ่งแต่งสำหรับสวดมีอยู่เป็นจำนวนมาก เท่าที่ผู้วิจัยสำรวจพบมีกลอนสวดเป็นต้นฉบับตัวเขียนในแผนกเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ จำนวน ๑๔๑ เรื่องนับเป็นจำนวนเล่ม ๓๐๗ เล่ม เป็นสมุดไทย ๖๖๗ เล่ม สมุดฝรั่ง ๔๐ เล่ม

* จุดมุ่งหมายเริ่มแรกของกลอนสวดคือการมุ่งสอนคติธรรมพร้อมกันนั้นก็มุ่งให้ความบันเทิงสนุกสนานด้วย เรื่องที่นำมาสวดอ่านในระยะแรกเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องศาสนา เช่น ซากกต่าง ๆ ต่อมาเมื่อกลอนสวดได้รับความนิยมมากขึ้นจึงเกิดการแต่งเรื่องใหม่เลียนแบบซากกโดยอาจนำเนื้อเรื่องมาจากนิทานพื้นบ้านหรือตำนานต่าง ๆ หรือคิดเนื้อเรื่องขึ้นใหม่ กลอนสวดประเภทหลังนี้มีลักษณะเป็นนิทานประโลมโลก เนื้อเรื่องเน้นการผจญภัยตื่นเต้นโลดโผนมากกว่ากลอนสวดที่มาจากซากก จุดมุ่งหมายที่จะสอนคติธรรมก็ลดน้อยลง อย่างไรก็ตามโครงเรื่องของกลอนสวดมีลักษณะรวมจนเป็นแบบฉบับแนวคติที่เสนอมีลักษณะคล้าย ๆ กันคือแนวคติเรื่องกฎแห่งกรรม เรื่องบุญบาปโดยเน้นย้ำให้ศาสนิกชนหมั่นทำบุญทำทาน เนื้อเรื่องของกลอนสวดที่แต่งเลียนแบบซากกมีลักษณะสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านอย่างเด่นชัด มักเสนอปัญหาชีวิตครอบครัว เช่น ปัญหาชกแย่งระหว่างเมียหน้าอ-เมียหลัง แม่เลี้ยง ลูกเลี้ยง พ่อตา-ลูกเขย แม่ผัว-ลูกสะใภ้ เป็นต้น

ข. ความสัมพันธ์ระหว่างกลอนสวดกับประเพณีการสวดอื่น ๆ

- (๑) เปรียบเทียบการสวดอ่านกับการสวดอื่น ๆ ในภาคกลาง
 - การสวดอ่านกับการสวดมหาชาติ การสวดพระมาลัยและ
การสวดไอ้เอวiharวิหารราย

คงได้กล่าวแล้วว่าวัดเป็นแหล่งกำเนิดของกลอนสวด นอกจากนี้วัดยังเป็นแหล่งกำเนิดของประเพณีเกี่ยวกับการสวดอื่น ๆ ได้แก่ การสวดมหาชาติและการสวดพระมาลัย ในสมัยก่อนแหล่งรวมของวิทยาการมีอยู่ ๒ แห่ง คือ วัดกับวัด ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งวิทยาการทั้งสองแห่งนี้เป็นไปในลักษณะปฏิสัมพันธ์คือ เกื้อกูลและมีอิทธิพลต่อกันและกัน วัดเป็นแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมและประเพณีหลายอย่างและวังในฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์สนับสนุนให้ประเพณีเหล่านี้เปลี่ยนสถานะจากประเพณีราษฎร์เป็นประเพณีหลวงทำให้มีการสืบทอดและทะนุบำรุงเรื่อยมา ประเพณีการสวดอย่างหนึ่งซึ่งเข้าข่ายลักษณะที่กล่าวมานี้ อย่างเด่นชัด คือประเพณีเทศน์มหาชาติ

ประเพณีการสวดอ่านซากกต่าง ๆ ในวัดคงมีมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยแล้ว ในบรรดาซากกที่น่ามาสวดอ่านและเทศน์นี้ เวลสันครซากกได้รับความนิยมมากที่สุดจนเรียก

ชาดกเรื่องนี้ว่ามหาชาติ เพราะเชื่อว่าผู้ใดฟังชาดกเรื่องนี้ครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ภายในวันเดียว จะไถ่บาปสงฆ์สามัคคี คนฉิบมหาชาติครั้งสุโขทัยคงสูญหายไป ประเพณีการสวดอ่าน มหาชาติสืบทอดมาถึงครั้งกรุงศรีอยุธยาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้ รวบรวมคณะสงฆ์และนักปราชญ์ราชบัณฑิตช่วยกันแต่งมหาชาติคำหลวงเพื่อใช้เป็นหนังสือสวด มหาชาติคำหลวง แต่งสำหรับนักสวด ไม่ไ้แต่งสำหรับเทศน์ (สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมโปรดฯ ปรากฏ ๒๕๖๖ : ๔) ต่อมาในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมโปรดให้แต่งมหาชาติคำกาพย์ (คำประพันธ์เป็นร้อยยาว ไม่ใช่กาพย์) เพื่อให้ฟังเข้าใจได้ง่ายกว่ามหาชาติคำหลวง

การที่ราชสำนักอุปถัมภ์และสนับสนุนให้มีการแต่งมหาชาติทั้งสองส่วนนี้ ทำให้ ประเพณีเทศน์มหาชาติที่กระทำกันสืบทอดมาใช้หนังสือมหาชาติเหล่านี้ในการสวด ส่วน มหาชาติฉบับราษฎรก็ยังมีใช้กันอยู่มากมายหลายส่วนโดยเฉพะในท้องถิ่นที่ห่างไกลจาก เขตเมืองหลวง เช่น ในถิ่นลานนา อีสาน และใต้ต่างก็ใช้มหาชาติฉบับท้องถิ่นของตน เฉพะในเขตภาคกลางต้นฉบับตัวเขียนที่เป็นกาพย์เรื่องมหาชาติมีอยู่ในแผนกเอกสาร โบราณ หอสมุดแห่งชาติ จำนวน ๑๒ เล่มสมุดไทย ในจังหวัดเพชรบุรีพบต้นฉบับมหาชาติ ซึ่งเข้าใจว่าเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดเพชรบุรี (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๕๒๓)

หากพิจารณาประเพณีเทศน์มหาชาติกับประเพณีสวดอ่านกลอนสวดในเชิงเปรียบเทียบแล้ว ประเพณีสวดอ่านกลอนสวดกระทำกันอย่างสม่ำเสมอในงานนักขัตฤกษ์ เช่น วันพระ วันเข้าพรรษา และ นิยมอ่านเรื่องต่าง ๆ หลากหลายกันไป ผู้สวดอ่านอาจเป็น ไ้ทั้งพระและฆราวาสและสวดอ่านในช่วงที่ว่างจากการฟังเทศน์ ส่วนเทศน์มหาชาติจัด เป็นประเพณีใหญ่ ทั้งยังเป็นประเพณีหลวง ผู้สวดเป็นพระและสวดเฉพาะมหาชาติ คั้งนั้น จึงเป็นประเพณีสำคัญในทางศาสนา ส่วนการสวดอ่านกลอนสวดของอุบาสกอุบาสิกายามเมื่อ มาฟังธรรมที่วัด ในระยะหลังยังมีการสวดอ่านหนังสือในงานมงคล และอวมงคลจนล้นวัด คือตามบ้านอีกด้วย

ประเพณีการสวดอ่านอีกประเพณีหนึ่งซึ่งเก่าแก่และมีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา คือการสวดพระบาลี ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลอนสวดโดยทั่วไป แต่โดยถึง กลอนสวดมักนึกถึง สวดพระบาลีก่อนเรื่องอื่น เพราะการสวดพระบาลีเป็นที่รู้จักกันแพร่

หลาย **คัมภีร์พระมาลัยเป็นคำกาพย์** เนื้อความคัดมาจากคัมภีร์มหาวิบาก การสวดพระมาลัย
 เก็บสวดทั้งในงานมงคลคืองานแต่งงานที่เรียกว่ามาลัยก้อมหอและในงานอวมงคลคืองานศพ
 (พระยาอุปกิตศิลปสาร ๒๕๒๐ : ๕๐-๕๑) จุดมุ่งหมายในการสวดพระมาลัยเพื่อสั่งสอนให้
 มาบุญคุณโทษ ส่วนในงานศพมีการสวดพระมาลัยหน้าศพซึ่งเก็บมุ่งสั่งสอนคติธรรมต่อมา
 มีการดัดแปลงเพื่อให้สนุกสนานคล้ายมหรสพเพื่อเป็นเพื่อนศพตามธรรมเนียมของชาวชนบท
 ผู้สวดมีทั้งพระและคฤหัสถ์ ในเขตภาคกลางคฤหัสถ์จะเป็นผู้สวด มีจำนวน ๔ - ๕ คนจะเริ่ม
 หลังพระสวดพระอภิธรรมแล้ว สวดไปจนรุ่งสว่าง ผู้สวดจะแบ่งบทบาทไปตามความเหมาะสม
 และมีการโคกคอบทำนองปูลง-วิสันนาหรือสวดเป็นทำนองเล่าเรื่อง บทบาทที่สำคัญมีพระศรี-
 อาริยมงคลไทรย พระอินทร์ พระมาลัยและเทพบุตรต่าง ๆ ขณะสวดผู้สวดจะถือตาลปัตรกระ-
 พุกจึงหะไปควยทำให้การสวดพระมาลัยมีบรรยากาศสนุกสนานมาก การสวดพระมาลัยใน
 ลักษณะนี้มีในภาคใต้ควยเรียกว่า"กาหลอ"โดยเริ่มแสดงเรื่องพระมาลัยเป็นเรื่องแรก เรื่อง
 ต่อ ๆ ไปอาจคัดออกมาจากวรรณคดีที่ได้รับความนิยม เช่น ไกรทอง เป็นต้น (อรอนงค์
 พัทธาคี ๒๕๒๐ : ๔๓ - ๔๔) ลักษณะการสวดพระมาลัยเช่นนี้ แสดงถึงพัฒนาการของการ
 สวดซึ่งเริ่มจากการมุ่งสั่งสอนคติธรรมพร้อมทั้งให้ความบันเทิงกลายเป็นมหรสพแสดงใน
 โอกาสที่มีงานศพและพัฒนาต่อมาจนเกิดการสวดอื่น ๆ เช่น การสวดคฤหัสถ์และจำอวดพระ
 เป็นต้น

ยังมีการสวดอีกอย่างหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับประเพณีการสวดอ่านคือการสวดไอ้เอ้
 วิหารรายซึ่งสืบเนื่องมาจากการสวดมหาชาติและการที่กลอนสวดเป็นหนังสือแบบเรียนฝึก
 อ่านสำหรับเด็ก การสวดไอ้เอ้วิหารรายมีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา มีการขอมสวด
 มหาชาติคำหลวงหลายสำรับ แล้วเลือกสำรับที่คุ้นเคยเป็นสำรับหลวงเข้าไปสวดถวายพระเจ้า
 อยู่หัวในพระวิหารใหญ่แห่งวัดพระศรีสรรเพชญ์ซึ่งตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง (พระบาท
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๕๐๓ : ๖๕๖) มาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 โปรดให้นักเรียนโรงเรียนที่อ่านหนังสือกลอนสวด มาสวดคัมภีร์สาธิตในบริเวณพระอุโบสถวัด
 พระศรีรัตนศาสดาราม ศาลาละสองคนโดยสวดเรื่องตามที่เคยเรียนมา ทำนองที่สวดมัก
 สวดเป็น ๓ ทำนองคือ ทำนองยานี ฉมังและสุรางคนางค์ ผู้ใดจะสวดเรื่องใดก็ไปตามแต่
 จะถนัด ครั้นถึงปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ สวดแต่เรื่อง**กาพย์พระไชยสุริยา**เรื่องเดียว ส่วน**การสวด**
 มีสวดพรรษาละ ๓ ครั้งคือ เข้าพรรษา เกือนแปด สวด ๓ วัน นับตั้งแต่วันที่ขึ้น ๑๔ ค่ำ

ถึงแรม ๑ คำ กลางพรรษา เดือน ๔ สวด ๓ วัน ถึงวันแรม ๑๔ - ๑๕ คำ ถึงวันขึ้น
 ๑ คำ เดือนสิบและออกพรรษา กลางเดือนสิบเอ็ด สวด ๓ วันนับตั้งแต่วันขึ้น ๑๔ - ๑๕ คำ
 แรม ๑ คำ (สารานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๕: ๕๕๕-๕๕๖)

จะเห็นได้ว่า การสวดโอ้เอ้วิหารรายก็คือการอ่านหนังสือสวดโดยเด็กนักเรียน
 ซึ่งใช้กลอนสวดเป็นแบบเรียนฝึกอ่าน เหตุที่เรียกว่าโอ้เอ้วิหารรายก็เพราะเด็กเหล่านี้ได้
 รับผิดชอบมาสวดตามวิหารรายต่าง ๆ รอบพระอุโบสถในเทศกาลสำคัญนั่นเอง นอกจากนี้
 นี้ในพระราชนิพนธ์พระราชพิธีสิบสองเดือนซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
 กล่าวว่าการสวดโอ้เอ้วิหารรายมีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ก็แสดงให้เห็นว่าประเพณีการ
 สวดอ่านมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้วอย่างแน่นอน

เปรียบเทียบกลอนสวดกับจำอวดพระ การสวดคฤหัสถ์และการสวดลำ

จำอวดพระมีกำเนิดมาจากการสวดหน้าศพ แต่เดิมเมื่อมีจนตายจะนิมนต์พระ
 มาสวดอภิธรรมหน้าศพเพียงสำหรับเคี้ยว จบเคี้ยว ประมาณสองยามก็เลิก ต่อมาเจ้าภาพ
 เกรงว่าจะไม่มีผู้รู้เป็นเพื่อนศพจึงนิมนต์พระมาสวดอีกสำหรับหนึ่ง การสวดรอบคอกมักสวด
 สดุด ๆ เพื่อให้เป็นที่สดุดสนานเขาจึงเรียกว่าจำอวดพระ สำหรับหนึ่งมี ๔ องค์ องค์หน้า
 (ตัวคู่ย) ๑ องค์ ตัวภาษา ๑ องค์และแม่คู่ ๒ องค์ เมื่อเริ่มสวดจะสวดอภิธรรมแล้วสวด
 เป็นตลก มีการแคงตัวเช่นยักหน้าแคงตัวเป็นหญิง การสวดสดุดบางที่ใช้ถ้อยคำหยาบโลน
 สองแง่สองงาม ต่อมาทางคณะสงฆ์จึงห้ามสวดเล่นตลกเช่นนี้อีก (สถิติฯ เสนวนิล ๒๕๒๑
 : ๓๘ - ๓๙)

การสวดคฤหัสถ์สืบเนื่องมาจากพระที่เคยสวดเก่งเมื่อสึกเป็นฆราวาสยังมิให้ผู้
 มาสวดเป็นเพื่อนศพจึงเกิดเป็นสวดของฝ่ายฆราวาส ต่อมาตั้งเป็นคณะสวดมีจำนวนเท่ากับ
 จำอวดพระ คือสำหรับหนึ่งมี ๔ คน แม่คู่ ๒ คน ตัวตลก ๑ คน ตัวตลกออกภาษาอีก ๑ คน
 (ต่อมาภายหลังมีผู้สวดมากขึ้น อาจถึง ๘ - ๑๒ คน และมีนักสวดหญิงด้วย) การออกภาษา
 คือการแคงตัวและพูดสำเนียงเหมือนชาติต่าง ๆ เช่น แซก ฉวน จีน มอญ มักแคงตัวเป็น
 หญิง การออกภาษามีถึง ๑๒ ภาษา คือจีน จาม สยาม ฉวน มอญ แซก ไทยเหนือ ไทย
 อีสาน ไทยใต้ ลาว พม่า ฝรั่งเศส การสวดเริ่มด้วยตั้งโม ๓ จบ สวดอภิธรรม ๘ คัมภีร์แล้ว

จึงเริ่มการสวดคฤหัสถ์ (สถิตย์ เสมานิล : ๓๕-๓๖) การสวดคฤหัสถ์ยังคงมีอยู่ในท้องที่
จังหวัดฉะเชิงเทรา อัญญา เป็นต้น เนื้อเรื่องที่สวดมักคัดลอกมาจากวรรณคดี เช่น
ไกรทอง รามเกียรติ์ ตอนเมฆาลอแก้ว หรือแต่งเป็นร้อยกรองโต้ตอบกัน เช่น บทสวด
ชื่อพราหมณ์ ท่านองสวดเป็นท่านองง่าย ๆ สนุกสนาน ครึกครื้น ผู้ร้องผลัดกันร้องเป็น
คนเสียงและถูกคู่ บทสวดบางบทมีท่ารำประกอบ เช่น ตอนเมฆาลอแก้ว บางทีแทรก
เพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงปรบไก่ เพลงระบำ หรือเพลงไทยเดิมต่าง ๆ การสวดของชาว
บ้านหัวสำโรง กิ่งอำเภอคันนายาว ฉะเชิงเทรา มีบทสวดเช่น สวดออกเจ้าพราหมณ์ สวด
ชาละวัน สวดพลาญชุมพล สวดเพลงพวงมาลัย สวดพระมาลัย สวดบทพระโคก (แสดงใน
งานศพ) สวดสิบสองภาษา เช่น จีนตอนชงเบ้งถูกาว เป็นต้น (นารี สาริกฤติ ๒๕๒๑)

การสวดคฤหัสถ์ในจังหวัดเพชรบุรี เรียกว่าสวดลำ การสวดลำมีมาตั้งแต่สมัย
โบราณ นิยมสวดในเขตกากกลาง เกมพระเป็นผู้สวด ต่อมา มีขรวาาสสวดจึงเรียกว่าสวด
คฤหัสถ์ การสวดลำใช้สวดในงานศพเป็นส่วนใหญ่ บางครั้งสวดในการทำบุญอุทิศ การสวด
ลำถือเป็นมหรสพอย่างหนึ่ง วิธีการสวดลำในจังหวัดเพชรบุรีได้แบบอย่างมาจากการสวด
พระอภิธรรม กล่าวคือเริ่มคนเหมือนการสวดอภิธรรมแต่สวดเป็นท่านอง ขึ้นค้อย นโม๑จบ
แล้วขึ้นสวดกะต๊ะพระธรรมบท พระสังคีต ๒ - ๓ บท หากสวดหลายบทผู้ฟังอาจเบื่อหน่าย
เพราะฟังภาษามาลีไม่เข้าใจ บทสวดต่อไปจะสวดออกลำแบบสวดพระมาลัย เพื่อให้หน้าฟัง
ยิ่งขึ้น จากนั้นจึงขึ้นสวดลำโดยเฉพาะ ลำหมายถึงบทสวดตอนหนึ่งจะยาวก็วรรคก็ได้
การสวดลำมี ๒ แบบ คือ แบบที่ใช้ท่านองเดียวกันตลอด กับบทสวดลำคัม คือใช้ตั้งแต่สอง
ท่านองขึ้นไปคล้ายเพลงไทยเดิมที่เรียกว่าเพลงคัม ท่านองที่ใช้ในการสวดเลียนแบบมาจาก
ท่านองเพลงไทยเดิมชั้นเดียวและสองชั้นแต่ไม่ไ้คนำท่านองมาทั้งหมด ฉักต้อนมาพอเหมาะ
กับเนื้อหาในการสวด อาจนำมาเฉพาะตอนต้นหรือตอนท้าย บางทีสวดเป็นภาษามอ เมื่อ
จบบทจะรับว่า "นอยนอย" ครั้งหนึ่งเหมือนเพลงไทยเดิมที่ร้องส่งแล้วมีคนตรีรับ ท่านอง
เพลงไทยที่นำมาดัดแปลงใช้กับบทสวดลำ เช่น รวพม่า แหกหนัง ธรรม์กันแดง เขมรไท
โยค ผรั่งรำเท้า สร้อยแสงแคง สร้อยเพลง สาธิตา และแขกสาหร่าย เป็นต้น ในขณะที่
ที่สวดลำจะมีคนเสียงขึ้นคนแล้วถูกคู่คอยรับพร้อมกัน บางครั้งมีการเจรจาเพื่อความสนุก
สนาน บางทีใช้तालปัทมตีกัน หรือใช้คัมกระหุงกับพื้นเพื่อให้จังหวะกระชับยิ่งขึ้น บางครั้ง
ออกท่าทางประกอบเพื่อให้สนุกสนานทั้งผู้สวดและผู้ฟัง (สนิท บุญทรง : ๕)

ทั้งจำอาวคพระและคฤหัสถ์หรือสวดคำ เป็นมหรสพซึ่งพัฒนาและดัดแปลงมาจากการสวดพระมาลัย การประยุกต์ดัดแปลงเหล่านี้ล้วนมีจุดมุ่งหมายร่วมกันอย่างหนึ่งคือมุ่งให้ความสนุกสนานบันเทิงในพิธีหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา ผู้สวดทั้งพระและฆราวาสจึงใช้ของประกอบคันถการแสดง เช่น ท่วงทำนองสวด กนตรี การสวมบทบาทอย่างตัวละครทำให้การสวดไม่น่าเบื่อหน่าย หากเปรียบเทียบกับการสวดอ่านหนังสือประเภทกลอนสวดในวัดคงมีลักษณะคล้ายกันในแง่ที่ว่าเมื่อพัฒนาสืบต่อมา การสวดอ่านแต่เรื่องธรรมะหรือชาดกอย่างเดียวก็อาจเกิดความเบื่อหน่าย จึงมีการแต่งเรื่องทำนองนิทานเลียนแบบชาดกจนในที่สุดแต่งเรื่องทำนองประโลมโลกเพราะสนุกสนานชวนติดตามมากกว่า ทั้งด้านวิธีการสวดอ่านก็อาจจะใช้วิธีการแสดงเข้าช่วย เช่น การใช้ท่วงทำนองกนตรีเป็นต้น ซอนาสังเกตประการหนึ่งคือการสวดคฤหัสถ์ที่คัดลอกมาจากวรรณคดีนั้น เนื้อเรื่องน่าจะได้มาจากกลอนสวดนี้เอง เพียงแต่คัดลอกมาเพื่อให้เหมาะสมกับเวลาและการแสดงเพราะการสวดอ่านแต่เรื่องเดียวอย่างเดียวน่าจะทำให้เบื่อหน่ายได้ นอกจากนี้หากพิจารณาว่าการสวดพระมาลัยก็คือการสวดอ่านกลอนสวดเรื่องหนึ่ง มหรสพเหล่านี้ล้วนพัฒนาและมีที่มาจากกลอนสวดในวัดนั่นเอง

(๒) เปรียบเทียบการสวดอ่านของภาคกลางกับภาคอื่น ๆ

ประเพณีการสวดอ่านวรรณกรรมประเภทกลอนสวดมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในท้องถิ่นอื่น ๆ ของไทยก็มีประเพณีการอ่านที่คล้ายคลึงกัน อาจแตกต่างกันไปบ้างตามรายละเอียด เช่น ความนิยมฉันทลักษณ์ เนื้อเรื่องที่นิยมนำมาอ่านวิธีการอ่านและโอกาสที่อ่านเพื่อให้เหมาะสมกับท้องถิ่นนั้น ๆ

ประเพณีการอ่านของภาคอีสาน : การอ่านหนังสือผูกและการสวดสมณัญญ์

ในภาคอีสาน มีการอ่านหนังสือผูก ซึ่งหมายถึงใบลานที่นักปราชญ์สมัยโบราณได้ประพันธ์ไว้เป็นโคลงบ้าง กาพย์บ้าง กลอนบ้าง เช่น กาละเกก สังข์ศิลป์ไชย สุริวงศ์ สี่เสี้ยว-เสี้ยวสวาท หนังสือบางเรื่องเหมาะกับโอกาสเฉพาะ เช่น เสี้ยวสวาท เหมาะสำหรับเทศน์ในงานเทศกาล เช่น บุญข้าวสาก ข้าวประดับดิน ออกพรรษา บุญข้าวจี่ บางเรื่อง เช่น กาละเกก สังข์ศิลป์ไชย สุริวงศ์ เหมาะสำหรับอ่านในเวลาธรรมาคือเวลาว่างจากงานและเวลา "งันเขื่อนกี" คืองานศพ นอกจากนี้ยังอ่านในงานฉลองการอยู่ไฟของหญิงแม่ลูกอ่อน ที่เรียกว่า "งันหม้อกรรม" การอ่านจะอ่านเดี่ยวหรืออ่านเข้าคู่กันก็ได้ถ้าอ่านเข้า

คู่กัน มักจะให้หญิงที่มีเสียงไพเราะอ่าน (วิสุทธิ นุชยกุล ๒๕๑๓ : ๖๗-๖๘)

การอ่านหนังสือจะถูกอ่านตั้งแต่วันตั้งศพ เป็นการอ่านเพื่อความสนุกสนาน ให้ผู้ที่มาช่วยงานฟังและเพื่อให้เจ้าภาพคลายจากความเศร้าโศก นิยมอ่านเฉพาะตอนกลางคืน ผู้คนในงานจะรวมกลุ่มกันอ่านหนังสือดู ใครชอบฟังเรื่องอะไรก็ไปเข้ากลุ่มนั้น การอ่านหนังสือเป็นการเผยแพร่เรื่องราวทางวรรณคดีให้แพร่หลาย คนที่อ่านหนังสือไม่ออกสามารถฟังรู้เรื่อง และจดจำวรรณคดีเรื่องที่ชอบไว้สืบถึงลูกหลาน

ส่วนการสวดสรภัญญ์ เป็นการอ่านหนังสือดูช่วยทวงทำนองการสวดมนต์ นิยมอ่านเวลาเช้าพรรษา เรื่องที่ใช้สวดส่วนมากจะเป็นนิทานชาคคหรือเป็นคติธรรม ประการใดประการหนึ่งที่น่ามาเรียบเรียงให้คล้องจองกัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้จดจำสาระ คติจากนิทานหรือคติธรรม การสวดสรภัญญ์เป็นการเผยแพร่เรื่องราววรรณคดีให้แพร่หลายอีกทางหนึ่งด้วย (จารุวรรณ ชรรมวัตร ๒๕๒๑ : ๑๐)

เมื่อเปรียบเทียบการอ่านหนังสือดูและการสวดสรภัญญ์ของภาคอีสาน กับ ประเพณีการ สวดอ่านกลอนสวดของภาคกลาง จะเห็นว่าลักษณะเหมือนกันหลายประการ กล่าวคือ ประการแรก การอ่านหนังสือดูและการสวดสรภัญญ์ เป็นประเพณีการอ่านวรรณกรรมเช่นเดียวกับประเพณีสวดอ่านกลอนสวด เนื้อเรื่องที่นิยมนำมาก็เป็นเรื่องชาคค คติธรรมและนิทานต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องประโลมโลกเหมือนกัน ประการที่สองวิธีการอ่านเป็นการอ่านที่มีทวงทำนองเหมือนสวดมนต์ทำให้ผู้ฟังเพลิดเพลินจากเสียงเสนาะเหมือนกัน

ข้อที่แตกต่างกันอยู่บ้างคือโอกาสในการอ่าน ประเพณีสวดอ่านของภาคกลาง นิยมนำในยามว่างเช่นตอนไปฟังธรรมที่วัด เมื่อว่างจากการฟังธรรมก็สวดอ่านหนังสือต่าง การสวดอ่านในงานศพนิยมแต่เรื่องพระมาลัยเท่านั้น ส่วนการสวดอ่านของภาคอีสานนิยมนำในงานศพหรือเวลาว่างซึ่งอาจอ่านตามบ้านในตอนเย็นก็ได้

ส่วนคำลักษณณ์คำประพันธ์ ในภาคกลางนิยมกาพย์ ส่วนในภาคอีสานมีลักษณณ์คำประพันธ์เฉพาะท้องถิ่น คำว่ากลอนสวดในภาคอีสาน หมายถึงกลอนอ่านหรือกลอนเทศน์ คำประพันธ์ชนิดนี้ใช้แต่งวรรณกรรมเรื่องยาวสำหรับเทศน์หรือสวดอ่าน เนื้อเรื่องของวรรณกรรมที่ใช้กลอนสวดคำเป็น เรื่องมักให้ทั้งคติเตือนใจและความบันเทิง

เช่น เรื่องขุนหญิง เสียวตวาศี กาละเกศ สังข์ศิลป์ชัย เป็นต้น ลักษณะของกลอนสวดหรือกลอนอ่าน หรือกลอนเทศน์ของภาคอีสานแตกต่างไปจากคำกาพย์ของภาคกลาง

ประเพณีการอ่านของภาคใต้

ทางภาคใต้มีประเพณีหรือธรรมเนียมการอ่านหนังสือสวดคล้ายกับการสวดของภาคกลาง กล่าวคือ ชาวบ้านชาวเมืองทั่ว ๆ ไปชอบฟังนิทานโดยจะมี "คนสวดหนังสือ" หรืออ่านหนังสือสวดให้ฟังกันทุกครัวเรือน โดยเฉพาะในช่วงสิ้นหนานา ชาวบ้านที่ไม่รู้หนังสือจึงสามารถจดจำเรื่องราวหรือคำกลอนที่ไพเราะหรือประทับใจจากหนังสือสวดได้ การสวดหนังสือตามครัวเรือนต่าง ๆ หากมีผู้ร่วมฟังมาก เจ้าเรือนนั้นก็มักทำอาหารเลี้ยงคนที่ไปร่วมฟังด้วย

แหล่งสำคัญของการสวดหนังสือคือ วัด สมัยก่อนผู้ที่ต้องการให้บุตรหลานได้เล่าเรียนต้องส่งไปเรียนที่วัด หลังจากที่ได้อ่านนโม ก ข ทั้งไทยและขอมจากภิกษุแล้ว เด็กจะต้องหัด "สวดจากหนังสือบุค" เพื่อให้อ่านหนังสือไปคล่อง ทั้งเป็นการให้แนวทางในการประพฤติตนด้วย เพราะหนังสือที่สวดจะเป็นเรื่องราวจากชาดกที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนาบ้าง หรือเป็นเรื่องที่ผูกพันจากประสมการของพระภิกษุ เป็นเรื่องเกี่ยวกับคติธรรมอบรมสั่งสอนให้รู้ศิขรและให้ขอเตือนใจ เรื่องที่อ่านจะแต่งเป็นร้อยกรองเพื่อให้คล้องจองไพเราะเพราะพริ้งและจดจำง่าย หนังสือสวดที่มีชื่อแพร่หลายของนครศรีธรรมราช มี นิพนพานสูตร วรรณศิลป์ หอยสังข์ สุภมิตร โคบุตร สุทธิกรรม สุนัน และ พระรส(รดเสน) เรื่อง สุนัน เป็นเรื่องที่แพร่หลายที่สุด

ข้อที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือ ธรรมเนียมการอ่านวรรณกรรมเรียกว่า "สวด" เหมือนกัน ทั้งเรื่องที่อ่านและโอกาสที่อ่านก็คล้ายคลึงกันมาก วรรณกรรมซึ่งเป็นที่นิยมอ่านในภาคใต้มีอยู่ในภาคกลางด้วย จากการสำรวจค้นพบกลอนสวดที่มีอยู่ในแผนกเอกสารโบราณของหอสมุดแห่งชาติพบว่า เรื่องที่เอ่ยชื่อว่ามีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติและมีอยู่หลายสำนวน กลอนสวดของภาคกลางจึงเหมือนกับหนังสือสวดของภาคใต้ทั้งในค่านเนื้อเรื่อง และลักษณะคำประพันธ์

ค่านลักษณะคำประพันธ์ กลอนสวดของภาคกลางจะแต่งด้วยกาพย์ทั้ง ๗ ชนิด

สลักรูปไปเรียกได้ว่าเป็นวรรณกรรมค่ากาพย์ ส่วนของภาคใต้ กาพย์ก็เป็นคำประพันธ์ที่นิยมมากที่สุด จากการวิจัยของอุคม หนูทอง พบว่า วรรณกรรมประเภทนิทานเกี่ยวกับศาสนาและนิทานประโลมโลกของภาคใต้ เป็นร้อยกรอง ๑๕๕ เรื่อง ในจำนวนนั้นใช้กาพย์แต่งถึง ๑๖๐ เรื่อง (อุคม หนูทอง ๒๕๒๒ : ๒๔) ในคานเนื้อเรื่อง เนื้อเรื่องหลายเรื่องมีอยู่ทั้งในกลอนสวดของภาคกลางและภาคใต้ ความสัมพันธ์ระหว่างกลอนสวดของภาคกลางกับภาคใต้จึงมีอยู่แน่นอน และควรจะศึกษาเปรียบเทียบรายละเอียดเป็นเรื่อง ๆ ไปเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่แจ่มชัด

ความสัมพันธ์ของกลอนสวดภาคกลางกับวรรณกรรมภาคใต้เป็นประเด็นที่เคยมีผู้ตั้งข้อสงสัยมาแล้ว จากการศึกษาเรื่อง สุบินค่ากาพย์ ชวัญดี รักพงศ์ และ ชวนเพชรแก้ว มีความเห็นสอดคล้องกันว่า สุบินค่ากาพย์ของภาคกลาง (ฉบับที่กรมศิลปากรให้พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘) นั้นน่าจะมาจากภาคใต้ เพราะคำศัพท์ที่ใช้จำนวนมากเป็นภาษาถิ่นใต้ นอกจากนี้ยังมีการคัดพยางค์คนเสียงที่ออกเสียง "อะ" ตามความนิยมของชาวปักษ์ใต้ ประเพณีมหรสพและการเล่นต่าง ๆ ตรงกับทางใต้ เช่น การทำบุญเคียนสืบ การชักพระ การเล่นหนัง มโนห์รา นมยาคีเก็ง และหัวล้านชนกันมหรสพและการเล่นเหล่านี้เป็นของภาคใต้โดยเฉพาะ ส่วนในเนื้อเรื่องยังกล่าวถึงเครื่องราชบรรณาการซึ่งมีคัมภีร์รวมอยู่ด้วย ชวนเพชรแก้ว ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า สุบินค่ากาพย์ ฉบับนี้ มีข้อความจำนวนไม่น้อยตรงกับ สุบินสำนวนเก่า ของพระครูวินัยธร วัดชಾಯนา สุบินสำนวนเก่านี้มีอยู่เป็นจำนวนมากในทุกอำเภอของจังหวัดนครศรีธรรมราช (ชวนเพชรแก้ว ๒๕๒๑ : ๓)

อย่างไรก็ตาม ข้อสรุปเกี่ยวกับที่มาของ สุบินค่ากาพย์ ฉบับภาคกลางที่ว่าอาจเป็นฉบับที่ได้มาจากภาคใต้นั้นก็มีได้หมายความว่า จะเป็นข้อสรุปต่อไปว่าวรรณกรรมค่ากาพย์ของภาคกลาง ได้รับอิทธิพลมาจากภาคใต้ เพราะกรณีของ สุบินค่ากาพย์ เป็นข้อยกเว้นเนื่องจากวรรณกรรมเรื่องนี้ได้รับความนิยมในภาคใต้ เป็นอย่างสูงและยังใช้เป็นแบบเรียนสอนอ่านสำหรับเด็กวัย (กู กุลนรี ราชปรีชา ๒๕๒๗) จากการศึกษากลอนสวดที่รวบรวมได้จากแผนกเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติพบว่าคนฉบับตัวเขียนกลอนสวดบางเรื่องคงเป็นฉบับที่ได้มาจากภาคใต้ (เหตุที่มีปัญหาในการสันนิษฐานที่มาจากแผนกเอกสารโบราณ

ไม่ไถ่บันทึกแหล่งที่มาของต้นฉบับตัวเขียน บันทึกเพียงผู้มอบและวันเดือนปีที่ได้รับต้นฉบับตัวเขียนเท่านั้น) แต่ก็ไม่อาจมั่นใจว่าเป็นสำนวนที่แต่งในท้องถิ่นใด เนื่องจากการใช้ศัพท์ท้องถิ่นมีปะปนเพียงเล็กน้อย ส่วนการบันทึกตามเสียงอ่านเป็นลักษณะที่ปรากฏทั่วไป เมื่อคัดลอกที่ใด ผู้คัดลอกก็มักคัดลอกโดยใช้อักษรวิเศษตามเสียงอ่าน ดังนั้นแม้ต้นฉบับจะมาจากภาคใดแต่ก็ไม่อาจสรุปได้ว่าเป็นสำนวนภาคใดคือแต่งในภาคใดหรือโดยคนภาคใด อนึ่ง ปัจจัยทางการเมืองและประวัติศาสตร์ก็เป็นประเด็นที่อาจเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างกลอนสวดของภาคกลางกับวรรณกรรมคำภีร์ของภาคใต้ ความเกี่ยวข้องในทางการเมืองกล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองหลวงกับหัวเมืองภาคใต้อาจจะมีผลต่อวงวรรณกรรมไม่มากนักน้อย นอกจากนี้ประเด็นการสวดอ่านของภาคใต้อีกประเด็นหนึ่งอาจสันนิษฐานได้ว่าเป็นตัวอย่างของผลจากความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ด้วย ประเด็นนี้คือประเด็นการสวดค่าน

ประเด็นสวดค่านเป็นประเด็นที่น่าสนใจยิ่งหลายประการ ประการแรกคือเป็นประเด็นการสวดอ่านของภาคใต้อันมีลักษณะคล้ายการสวดไอเอวิหารราย ประการที่สอง ประเด็นสวดค่านน่าจะเป็นหลักฐานสำคัญซึ่งแสดงร่องรอยของประเด็นการสวดอ่านของภาคกลาง ประการที่สาม ประเด็นการสวดค่านมีเฉพาะในเมืองนครศรีธรรมราชเท่านั้น ไม่มีในท้องถิ่นอื่น ๆ ของภาคใต้ ประเด็นการสวดค่านจึงมีความสัมพันธ์กับประเด็นการสวดอ่านของภาคกลางซึ่งกระทำกันมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา

ประเด็นสวดค่านเป็นประเด็นเก่าแก่และสำคัญประเด็นหนึ่งของเมืองนครฯ ประเด็นนี้จะจัดให้ผู้อ่านหนังสือรอบทรง ชาวานครฯ เรียกว่า "สวดหนังสือ" หนังสือที่อ่านมักเป็นนิทานต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนิทานพื้นเมืองที่ควพื้นเมืองดั้งเดิม การสวดใช้ภาษาพื้นเมืองของชาวานครฯ มีการสวดเฉพาะในวิหารคตหรือพระมณเฑียรบรมธาตุเจดีย์ทั้ง ๔ ค่านในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเท่านั้น ที่อื่นนอกเหนือจากนี้ไม่ปรากฏว่ามีที่ใด เหตุที่เรียกว่าสวดค่านเพราะรอบพระระเบียงหรือวิหารคตทั้ง ๔ ค่านขององค์พระบรมธาตุเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนมีจำนวน ๓๒ องค์เรียกว่า "พระค่าน" เมื่อนำหนังสือมาสวดที่พระมณเฑียรซึ่งเรียกว่าพระค่านจึงเรียกการสวดนี้ว่า "สวดหนังสือที่พระค่าน" และพูดให้สั้นด้วยการตัดคำตามลักษณะนิสัยของชาวานครฯ จึงเรียกว่า "สวดค่าน"

การสวดค่านจะมีเฉพาะในวันพระ ๔ ค่ำ และ ๑๑ ค่ำ ทุกวันพระราวเมือง

จะมาทำบุญฟังเทศน์ฟังธรรมทั่วๆ สถานี่ฟังเทศน์ในวัดพระมหาธาตุคือวิหาร คนหรือกระ
 ค้านหมายถึงพระระเบียญ ระหว่างที่ชาวบ้านรอพระเทศน์เพื่อไม่ให้เบื่อหน่ายจึงนำคนที่
 สวดหนังสือเก่ง ๆ มาสวดนิทานชาดก ส่วนนักวิชาวรรุ และเรื่องนักวิชาวรรุเขียน
 ขึ้นเอง เช่น เรื่องสุบิน วันคาร ทิวงศ์ สี่เสาร กระสายทอง เรื่องพระรัตน
 ของนายเรื่อง นานา และเรื่องสี่โค ของพระมี เป็นต้น ผู้สวดจะเน้นเสียงเอื้อนและ
 เล่นลูกคอ คำจื๊อทางประกอบเช่นการใช้สีหน้า การโยกตัวทำให้สนุกสนาน ชาวบ้าน
 นิยมฟังกันมากและสามารถจดจำทกลอนต่าง ๆ ได้เพราะการฟังสวดค่านี่เอง ผู้สวด
 ค่านี่ทั้ง ๔ ค่านจะคงแสดงความสามารถแข่งกันเพราะหากสวดไม่เป็นที่พอใจ ผู้คนจะ
 ย้ายไปฟังค่านอื่น ๆ ในระยะที่หนังสือวัดเกาะ การสวดค่านเปลี่ยนจากการสวดหนังสือ
 บุค มาสวดหนังสือวัดเกาะแทน เรื่องที่สวดนี้หลายเรื่องเช่น รามเกียรติ์ พระอภัยมณี
สุวรรณคิลป์ และสังข์ทอง เป็นต้น (วิเชียร ณ นคร และคนอื่น ๆ ๒๕๒๑ : ๒๑๔-๒๒๑)

ทางภาคใต้อีกยังมีประเพณีการสวดพระมาลัยซึ่งมีลักษณะเหมือนประเพณีการสวด
 พระมาลัยของภาคกลาง จุดมุ่งหมายของการสวดพระมาลัยในภาคใต้เพื่อร่วมกันชุมนุมอยู่
 เผ่าศัพ มีโง้งงานศพเงียบเหงา ไม่ให้เจ้าบ้านลวงเกล้าโศกจนเกินไป หนังสือพระมาลัย
 ี่ใช้สวดเป็นคำกาพย์เหมือนกัน การสวดในระยะหลังเพิ่มบรรยากาศให้สนุกสนานทั้งผู้สวด
 และผู้ฟัง ผู้สวดเป็นฆราวาสเริ่มสวดเมื่อพระสวดคหจบและกลับวัดไปแล้ว คณะมาลัยก็
 ตั้งวงสวดจนรุ่งเช้า วงมาลัยวงหนึ่งมี ๔ คน เป็นแม่คู่ ๒ คน และลูกคู่หรือคู่หูอีก ๒ คน
 ทุกคนมีคาลปัตรบังหน้า ลูกคู่มีหน้าที่ร้องรับเพลงสวดของแม่เพลง เรื่องดนตรีวัดไม่ใช่
 หากจะมีก็จะมีเพียงระฆังและขลุ่ย ลูกคู่จะทำเสียงประกอบต่าง ๆ ตามต้องการ บาง
 คอนลูกคู่จะออกว่าประกอบ และอาจให้ผู้ฟังร่วมว่าด้วยเพื่อเพิ่มความสนุกสนาน การสวด
 พระมาลัยของภาคใต้อีกมีการถามลำดับซึ่งแตกต่างไปจากของภาคกลางบ้าง กล่าวคือทาง
 ภาคใต้เริ่มด้วยการสวดบทนมโมเพื่อไหว้ครู เป็นการสวดทำนองกลอนเรียกว่า "ตั้งนมโม"
 คือด้วย"ตั้งในการ" กล่าวถึงประวัติของพระมาลัยอย่างละเอียด จากนั้นเป็น"ส่วนรับบท"
 กล่าวถึงพระพุทธเจ้าและพระเกียรติคุณ บทที่เรียกว่า"พระเถร"กล่าวถึงพระมาลัยบท
 "ฉันทา" บรรยายโทษของการผิดลูกเมียผู้อื่น บท"เมียทาน"บรรยายความชั่วช้าในภรรยาชู้
 และบทที่เรียกว่า"เบ็คเคล็ค" หรือ "ล่านอก" เป็นการกล่าวนอกเรื่องพระมาลัยซึ่งเป็น
 การเพิ่มเติมโดยเล่นบทอื่น ๆ เช่น จันทโครพ ตอนเจ้าโง้งอมจันทโครพ เรื่องลักษณะวงศ์

คอนฆ่าพราหมณ์ เรื่อง ระอภัยมณี คอนศรีสุพรรณเข้าเมืองรมจักรและคอนจับเจ้าละมาน และ ราชาธิราช คอนพระยานอยชมคลาด จมกวยการว่าลาให้พร เจ้าของบ้านและผูกตาย (วิเชียร ๗ นคร และคนอื่น ๆ ๒๕๒๑ : ๒๒๒-๒๒๖)

เมื่อเปรียบเทียบประเพณีการ สวดอ่านของภาคกลางกับของภาคใต้พบว่ามี ลักษณะคล้ายคลึงกันอย่างน่าสนใจและการศึกษาประเพณีการอ่านของภาคใต้อาจให้ร่องรอย ของประเพณีการ สวดอ่านของภาคกลางอีกด้วยดังนี้

ประการแรก ประเพณีการ สวดหนังสือของภาคกลางและภาคใต้เหมือนกันคือ เริ่มจากวัด ในวันนักขัตฤกษ์หรือวันธรรมสวนะจะมีการ สวดหนังสือต่าง ๆ ในระหว่างที่ พุทธศาสนิกชนรอฟังพระเทศน์ เรื่องที่นำมาสวดก็เป็นประเภทเดียวกันคือเป็น เรื่องที่มุ่ง ให้คติเตือนใจและมีลักษณะเป็นวรรณคดีที่มุ่งให้อารมณ์และความไพเราะขณะสวดอ่าน ส่วน เนื้อเรื่องที่นำมาสวดแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น

ประการที่สอง ประเพณี สวดค่านคล้ายคลึงกับการสวดโอ้เอ้วิหารรายทั้งใน ค่านการกึ่งข้อประเพณีซึ่งตั้งชื่อตามสถานที่สวด การสวดใช้วรรณกรรมคำกาพย์เหมือนกัน แต่ประเพณีของภาคใต้อาจมีความหลายหลากกว่าในค่านเนื้อเรื่องที่นำมาสวดและยังมีการ สวด แข่งกัน ผู้ฟังสามารถเลือกฟังเรื่องที่ชอบใจได้ ส่วนการสวดโอ้เอ้วิหารรายซึ่งทำกันใน ครั้งกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยสนุนักเรียนที่สวดหนังสือมากกว่าจะมุ่งฟัง เนื้อหาจากเรื่องที่สวด การสวดโอ้เอ้วิหารรายนิยมสวดเรื่องมหาชาติ ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ เด็กสวดหนังสือ ที่เคยเรียนมาเช่น กาพย์พระไชยสุริยา ในภาคใต้การ สวดค่านส่วนใหญ่พระเป็นผู้สวดและ สวดเรื่องชาคกรวมทั้งเรื่องประโลมโลกต่าง ๆ มุ่งให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน มิได้มี ลักษณะเป็นพิธีการอย่างการสวดโอ้เอ้วิหารราย

ประการที่สาม ประเพณีการ สวดหนังสือตามครัวเรือนต่าง ๆ ในช่วงที่สิ้นหน้า นานหรือในยามว่างเป็นประเพณีการอ่านวรรณกรรมซึ่งมีอยู่เหมือนกันทั้งในภาคกลางภาคใต้ และภาคอีสาน ผู้ที่สวดหนังสือเป็นผู้ที่ เคยบวชเรียนจึงอ่านหนังสือออกและสวดหนังสือให้ ชาวบ้านทั่วไปสามารถรับรู้เรื่องราวของวรรณคดีบางคนถึงกับจำใจขึ้นใจทั้งที่อ่านหนังสือ ไม่ออก ชาวบ้านเหล่านี้สามารถได้รับรสทางวรรณศิลป์จากการ สวดอ่านจึงเรียกได้ว่าเป็น

การ "อ่านคัวยุ" ซึ่งเป็นลักษณะการอ่านวรรณคดีของคนไทยในสมัยก่อน

ประการที่สี่ เป็นที่น่าสังเกตว่าประเพณีสวดค่านมีอยู่เฉพาะที่วัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราชเท่านั้นและคงเป็นประเพณีที่ทำกันมาช้านานตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี อาจเป็นไปได้ที่ประเพณีการสวดค่านเป็นประเพณีที่ได้รับอิทธิพลจากการสวดไอเอวิหารรายและการเทศน์มหาชาติในเขตภาคกลาง โดยเฉพาะประเพณีในพระราชวัง ประเพณีเทศน์มหาชาติและการสวดไอเอวิหารรายมีมาตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ๒๔๑๖ : ๓) นอกจากนี้เมื่อพิจารณาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองนครศรีธรรมราชมีฐานะเป็นเมืองประเทศราชหรือเมืองพระยามหานคร เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยกรุงศรีอยุธยาแตกต่างจากในสมัยกรุงสุโขทัยที่ในสมัยสุโขทัย เจ้าเมืองมักเป็นชาวเมืองนครศรีธรรมราช แต่สมัยกรุงศรีอยุธยาทางเมืองหลวงจะเป็นฝ่ายแต่งตั้งออกไปโดยตรงกล่าวคือตั้งเสนาบดีหรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่มีความดีความชอบในราชการ พร้อมทั้งตั้งยกกระบัตรผู้มีความดีความชอบและจงรักภักดีต่อพระเจ้าอยู่หัวออกไปควบคุมการบริหารงานในหัวเมือง บุคคลผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งนี้อาจเป็นชาวนครศรีธรรมราชหรือไม่ก็ได้ (กฎหมายตราสามดวง อ่างใน วิเชียร ม. นร และคนอื่น ๆ ๒๕๒๑ : ๔๘) เมื่อพิจารณาจากค่านประวัติศาสตร์ประกอบจึงมีความเป็นไปได้ที่ประเพณีการสวดค่านอาจเป็นประเพณีที่ได้รับอิทธิพลไปจากส่วนกลางโดยผ่านไ้ทางเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งแต่งตั้งไปจากเมืองหลวง สิ่งสนับสนุนอีกอย่างหนึ่งคือประเพณีสวดค่านมีเฉพาะในวัดพระศรีมหาธาตุ ไม่มีในวัดอื่นและท้องถิ่นอื่นเช่นเดียวกับการสวดไอเอวิหารรายในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีเฉพาะในวัดพระศรีสรรเพชญ์ซึ่งตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ความสัมพันธ์ระหว่างภาคกลางและภาคใต้ในทางประวัติศาสตร์อาจเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีการอ่านในภาคกลางและภาคใต้และรวมไปถึงความนิยมวรรณกรรมคำกาพย์ในภาคใต้ซึ่งเหมือนกับกลอนสวดของภาคกลางซึ่งนิยมแต่งด้วยกาพย์เช่นกัน

ประเพณีการอ่านของภาคเหนือ : การเล่าคร่าวหรือคร่าวขอ

กลอนสวดและประเพณีสวดค่านของภาคกลางอาจเปรียบเทียบกับคร่าวขอและการ "เล่าคร่าว" ของภาคเหนือ คร่าวเป็นฉันทลักษณ์นิยมใช้ในร้อยกรองชาวบ้าน

การอ่านหรือการเล่าคร่าว คือการอ่านนิยายคร่าวเป็นทำนองเสนาะผู้กันฟัง ผู้อ่านสามารถเปลี่ยนลีลาในการขับให้ช้าหรือเร็วหรือ โหยหวนตามเหตุการณ์ในท้องเรื่องได้หลายแบบ คร่าวขอคือคร่าวที่สามารถนำมาขับเป็นทำนองเสนาะหรือนำมาเป็นบทขอ คร่าวขอในระยะเริ่มแรกคือคร่าวขอเรื่องหงส์หิน เจ้าสุวัตรนางบัวคำ (อุคม รุ่งเรืองศรี ๒๕๒๔ : ๕ - ๑๑) เนื้อเรื่องของคร่าวขอมีลักษณะคล้ายกลอนสวดคือมีที่มาจากขรรคมคร่าวหรือชาคกซึ่งภิกษุสงฆ์สวดอ่านให้อุบาสกอุบาสิกาฟังในวันธรรมสวนะ ที่มีส่วนใหญ่ได้มาจากปัญญาชาคก อรรถกถาชาคกและนิทานพื้นเมือง นอกจากนี้ยังมีการแต่งชาคกนอกนิบาตขึ้นด้วย (เสนาหา บุญยารักษ์ ๒๕๑๔ : ๔-๕) ลักษณะของคร่าวขอคล้ายคลึงกับกลอนสวดเป็นอย่างมาก กล่าวคือ เนื้อเรื่องมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับการผจญภัยทำนองนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ได้แก่ พระเอกพมนางเอก เกิดการพลัดพราก ติดตามหาภรรยาโดยพันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ จนได้พบกันที่สุดในที่สุด เช่นเรื่องแสงเมืองหลงดำ เจ้าสุวัตรนางบัวคำ ป่าตะเพียนทอง จินตะชา เป็นต้น แนวคิดของคร่าวขอก็เป็นไปในทำนองเดียวกับกลอนสวด คือส่งเสริมหลักพุทธศาสนาโดยใช้ตัวละครเป็นอุทาหรณ์ นอกจากนี้ยังสอนการปฏิบัติตนต่อผู้อื่นได้แก่มีความรดาซึ่งถูกควรกตัญญูสนองคุณ ไม่ควรดูถูกผู้ต่ำต้อยกว่า ควรเขลากรรณาผู้ตกทุกข์ได้ยาก ทั้งยังแทรกความเชื่อเรื่องผีสงเทวดาอีกด้วย (อุคม รุ่งเรืองศรี : ๑๕-๑๖)

ข้อที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือพัฒนาการของคร่าวขออาจแบ่งได้เป็น ๒ ช่วงเช่นเดียวกับพัฒนาการกลอนสวดกล่าวคือ คร่าวขอในยุคก่อนการพิมพ์แสดงถึงประเพณีการอ่านวรรณกรรมด้วยทำนองเสนาะซึ่งภาคเหนือเรียกว่าคร่าวขอ และยุคที่เทคโนโลยีด้านการพิมพ์มีบทบาทในการฟื้นฟูคร่าวขอและเกิดการคัดแปลงหรือแต่งคร่าวขอขึ้นใหม่บาง นำของเก่ามาตีพิมพ์บ้าง ระยะที่การพิมพ์เริ่มมีบทบาทในการเผยแพร่คร่าวขออยู่ในราวปี พ.ศ. ๒๔๖๐ มีโรงพิมพ์เช่นเจริญเมือง เป็นต้น คร่าวขอในยุคที่มีการพิมพ์มีลักษณะและประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไป เช่น คร่าวขอเรื่องสุวรรณหอยสังข์ ในเนื้อเรื่องกล่าวถึงตำรวจและรถยนต์ (อุคม รุ่งเรืองศรี : ๑๘)

เมื่อเปรียบเทียบเรื่องของคร่าวขอกับกลอนสวดจะเห็นได้ว่ามีเรื่องเหมือนกัน คือ นกกะจาย นางอุทลลา (ปลาบู่ทอง) ชีวหาลินคำ (ลินทอง) ข้างสะกัน (พระยานันต์) จำปาลีต้น สุวรรณหอยสังข์ (หอยทอง) และพระสุชน คร่าวขอเหล่านี้เป็นคร่าวขอฉบับ

ตีพิมพ์ทั้งสิ้น อาจกล่าวได้ว่าคร่าวขอในยุคที่มีการพิมพ์แล้วน่าจะได้รับอิทธิพลจากกลอนสุภาพของภาคกลางยุคโรงพิมพ์วัดเกาะ เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามคร่าวขอที่กล่าวมานี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของลานนาเนื่องจากเขียนด้วยภาษาท้องถิ่นลานนาทั้งหมด

ประเพณีการเล่าคร่าวและคร่าวขอของภาคเหนือมีลักษณะเหมือนกับประเพณีการสวดอ่านและกลอนสุภาพของภาคกลางทั้งโอกาสในการอ่านซึ่งเริ่มจากอ่านที่วัดในยามว่างจากการพึงธรรม วิธีการอ่านมีท่วงทำนองเสนาะเหมือนกัน คำที่มาจากเรื่องที่มีมาจากชาดกชาดกนอกนิบาตและเรื่องแต่งเลียนแบบชาดก โครงเรื่องและแนวคิดก็มีลักษณะคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างคร่าวขอกับกลอนสุภาพคงมาอย่างแน่นอนในยุคที่มีการพิมพ์แล้ว ส่วนยุคก่อนหน้านั้นคร่าวขอของภาคเหนือมีลักษณะของท้องถิ่นลานนาเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แต่ก็แสดงให้เห็นว่าประเพณีการสวดอ่านของไทยแต่โบราณมีลักษณะพ้องกันที่มีกำเนิดมาจากวัด เนื้อเรื่องเป็นชาดกหรือคล้ายชาดกมุ่งสั่งสอนศีลธรรม วิธีการอ่านเป็นการ "อ่านด้วยหู" และมีท่วงทำนองเสนาะเหมือนกันทุกภาค

จากการศึกษาเปรียบเทียบประเพณีการอ่านวรรณกรรมในภาคต่าง ๆ ไร้ออบสรุปว่าประเพณีการอ่านวรรณกรรมของไทยในอดีตมีลักษณะร่วมกันคือ เติมที่เดียวประเพณีการอ่านเกิดขึ้นในวัด วัดเป็นศูนย์รวมของวิทยากรและผูู้ ผู้สวดอ่านเริ่มแรกจึงเป็นพระ ต่อมาเมื่อสึกเป็นฆราวาสก็เป็นนักสวดประเพณีการอ่านแพร่ ากวัดไปยังบ้านเรือน เมื่อมีพิธีต่าง ๆ เช่น งานศพ หรือยามว่างจากการทำงาน ทำให้ชาวบ้านซึ่งอ่านหนังสือไม่ออก มีโอกาสได้รับรสทางวรรณศิลป์จากวรรณกรรมเหล่านี้ ด้านวิธีการสวด วรรณกรรมที่นำมาสวดเป็นร้อยกรองซึ่งสามารถมาสวดอ่านได้อย่างท่วงทำนองไพเราะ ส่วนฉันทลักษณ์ที่นิยมแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ภาคกลางและภาคใต้นิยมกาพย์ ภาคอีสานนิยมกลอนอ่านและภาคเหนือนิยมคร่าวขอ วรรณกรรมที่นิยมอ่านเติมเป็นชาดกที่มุ่งให้คติธรรมและนิทานพื้นบ้านต่าง ๆ ต่อมามีการแต่งเรื่องเลียนแบบชาดกซึ่งมีลักษณะแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ เพื่อให้สนุกสนานมากขึ้น

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีการอ่านในภาคต่าง ๆ ประเพณีการอ่านของภาคกลางและภาคใต้อาจมีลักษณะคล้ายกันเป็นอย่างมากทั้งวิธีการอ่านและวรรณกรรมที่นิยมอ่าน อาจเป็นไปได้ที่ประเพณีการอ่านและวรรณกรรมบนเทือกคีของชาวบ้านในทั้งสองภาคนี้มีความสัมพันธ์กัน ส่วนวรรณกรรมชาวบ้านที่นิยมกันนั้น เนื้อเรื่องของกลอนสวดกับคร่าวขอมีลักษณะร่วมกันบางประการซึ่งน่าจะเป็นอิทธิพลของภาคกลางที่มีต่อท้องถิ่นล้านนาในยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าทางการพิมพ์แล้ว

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือ ประเพณีการอ่านของไทยได้รับผลกระทบจากความเจริญก้าวหน้าทางการพิมพ์ลักษณะหนึ่ง การพิมพ์สนับสนุนให้มีการนำวรรณกรรมบนเทือกคีของชาวบ้านเหล่านี้มาพิมพ์เผยแพร่จนชาวบ้านมีโอกาสได้อ่านกันอย่างกว้างขวาง ทั้งยังมีการแต่งวรรณกรรมใหม่ ๆ โดยเลียนแบบของเก่า เช่น ในภาคกลางวรรณกรรมของนายบุญศรีแสดงถึงพัฒนาการของกลอนสวดในยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าทางการพิมพ์ ในภาคเหนือมีการแต่งคร่าวขอใหม่ ๆ อีกจำนวนมาก ในอีกลักษณะหนึ่งการพิมพ์ทำให้เกิดกิจกรรมการอ่านวรรณกรรมซึ่งเดิมเป็นการ"อ่านด้วยหู" เปลี่ยนเป็นการ"อ่านด้วยตา" มากยิ่งขึ้นจนในที่สุดประเพณีการ สวดอ่านซึ่งเคยมีอยู่ในทุก ๆ ภาคเสื่อมสลายไป

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

เทศน์บาง การอบรมสั่งสอนบ้างหรือคนรู้หนังสืออ่านให้ฟัง

ด้วยเหตุที่การศึกษามักผูกพันอยู่กับวัดและพระสงฆ์ สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษาเล่าเรียนรวมทั้งอุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ ก็ล้วนเป็นสิ่งที่ต้องเคารพบูชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือ ผู้ที่ได้เล่าเรียนจนถึงขั้นสวดอ่านได้จะต้องกราบไหว้ก่อนสวดอ่าน ทุกครั้ง ในทางศาสนาการสร้างหนังสือเกี่ยวกับศาสนาถือเป็นการสืบพระศาสนาทางหนึ่ง ในคัมภีร์คัมภีร์เขียนกลอนสวดก็มีข้อความแสดงถึงประเพณีการสร้างหนังสือ โดยบอกถึงผู้ บริจาคทุนทรัพย์เพื่อสร้างหนังสือและผู้คัดลอกพร้อมบิณฑบาตของผู้สร้างด้วย นอกจากนี้ เนื่องจากกลอนสวดเป็นวรรณกรรมของชาวบ้าน ผู้คัดลอกก็มีความรู้ในทางหนังสือไม่มากนัก บางคนสามารถแต่งคำประพันธ์ได้บ้างแต่ก็มักจะไม่ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ บางคนก็ เขียนเป็นร้อยแก้วธรรมดาโดยเขียนไว้ที่หน้าปกหรือแผ่นหน้าของสมุดไทย

ตัวอย่างจากกลอนสวดเรื่องกุสราฐ เล่ม ๑ ผู้คัดลอกชื่อบุญเกิด

เจ้า จับปะทักทุดคองแลแลดูสถิตเสถียร

ขุน จับปากไกววูเพ่งเพียร

เกิด เกิดเขียนไวโหว่เป็นบุญ

เขียน ถวายไวแล้วแลฯ

วันจันทร์เดือน ๓ แรม ๒ ค่ำ สร้างกุสราฐ ไว้ในพระศูสนา

เกิดมาในชาติโคโค แล...โคโค ขอโหชาบอเรียเจ้าเกิด

(กุสราฐ เล่ม ๑)

ความสำคัญของคัมภีร์คัมภีร์เขียนในทำนองเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะปรากฏชัดเจนในคัมภีร์ที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับศาสนา เช่น กลอนสวดที่เป็นเรื่องชาตกเพราะถือว่าเป็นพุทธ- คำรัสจึงเป็นของสูง ในเรื่องวิสัยะบุญ มีข้อความกล่าวว่าหากผู้สวดอ่านเกียจคร้านนอนสวด นอนอ่านทำให้น้ำหนักไหลเปื้อนหนังสือถึงกับต้องคกรก ผู้แต่งกล่าวว่าคนแต่งด้วยควม ยากลำบาก เนื้อเรื่องก็เป็นพุทธคำรัสโปรดสัตว์เพื่อให้ไปสู่นิพพานไม่ควรจะอ่านให้ผิด เพี้ยนหรือทำกิริยาไม่เหมาะสม

อู ลุงคุณตัวโจ
ถานว่าไวถูก

พูดจาโยโส
อ่านว่าผิดจน

ไปปลุกหลุม
แถมเติมเพิ่มพูน

ให้ผิดเพี้ยนไป

○ ลางคนเกียจคร้าน	นอนสวคนนอนอ่าน	หนังสือถูกไฟ	
ลางคนอาปาก	นำหมากหยกไหล	เบือนทั้งคิโค	หนังสือลบ เลือน
○ คนพวกเหล่านี้	คกอะวีจี	มีภักคักเคื่อน	
คกลางอยู่ใน	นรกเปเนเรือน	ควยว่าใจเหือน	ชั่วชาติชรพล
○ เราอุสาหุแคง	หิวโหยโรยแรง	แคงไวเป็นผล	
ความคำพระเจ้า	เทศนโปรคญุจน	ไซเป็นกุศล	ควยพระนิฤพาน
- (วิสัยขุ เลม ๑ หน้า ๓)

ส่วนในกลอนสวดเรื่องแก่นจันทร์ซึ่งมีที่มาจากนิมิตชาคกก็มีข้อความแสดงถึงการสร้างหนังสือไว้ในพระศาสนาโดยลงท้ายว่า "หนังสือพระแก่นจันทร์ ข้องนุเทษ ทรางไว้ยไม้สาตหนา ซื่อไห้เจ้าเรคกันเหิม ๆ " หรือในกลอนสวดเคโซไซยที่แผ่นปกเขียนบทสวดคนโมก่อนแล้วจึงเริ่มหน้าค่น "พระเคโซไซยสะมุค" อันแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ของค่นฉบับเป็นคน

อย่างไรก็ตามสำหรับกลอนสวดที่เป็นเรื่องประโลมโลกหรือเรื่องที่แต่งเลียนแบบชาคก ไม่ใช่ชาคกโดยตรง หนังสือบางเล่มเป็นกรรมสิทธิ์ของชาวบ้านและไม่ได้แสดงลักษณะอันศักดิ์สิทธิ์เหมือนเรื่องที่มีมาจากชาคก นอกจากนี้ยังมีการหยิบยืมกลอนสวดไปสวดอ่านซึ่งแสดงว่าการสวดอ่านทำกันทั่วไปตามบ้านเรือน เจ้าของหนังสือหรือผู้คัดลอกมักมีหมายเหตุให้ระมัดระวังในการใช้หนังสือของคน เช่น ในกลอนสวดเรื่องแก่นจันทร์ มีคำเตือนผู้ขอยืมค่นฉบับคังนี้

- หนังสือพระแก่นจันทร์เล่มนี้ หากใครจะขอยืมไปอ่านแล้ว ซื่อทวนทั้งหลายอย่าไคยนอนอ่าน เป็นอันคักคักทีเดียว แล้วอีกประการหนึ่ง หากอ่านก็อย่าไคยนำมามากนำพริ้วหยอย ลึงไปย ที่หนังสือเลีย ทานเอีย ถึงมีลูกมีหลานก็อย่าควนเอาไปยเล่นไมคี่เลย จึงนะทาน
- หนังสือพระแก่นจันทร์นี้ ถ้าผู้ใดจะขอยืมไปอ่านแล้ว ซื่อทวนทั้งหลายอย่าไคยนอนอ่าน เป็นอันชาคกทีเดียว แล้วอีกประการหนึ่ง ถ้าจะอ่านก็อย่าไห้นำหมากนำพริ้วหยอยคยลงไปที่หนังสือเลยทานเอีย ถึงจะมีลูกมีหลานก็อย่าควรเอาไปยเล่นไมคี่เลย จึงนะทาน

(แก่นจันทร์ เลขที่ ๑๒)

การหยิบยืมกลอนสวดประเภทเรื่องประโลมโลก และหมายเหตุเตือนผู้ยืมให้
รักษาหนังสือ แสดงถึงความแพร่หลายของการสวดอ่านกลอนสวดว่าเป็นไปอย่างกว้าง
ขวาง และยังชี้ให้เห็นความสำคัญของคณัมบัตว์เขียนซึ่งมีคุณค่าเพราะคัดลอกมาด้วยความ
ยากลำบาก ตัวอย่างของคำตักเตือนผู้ยืมคณัมบัตว์ในกลอนสวดอีกเรื่องหนึ่งคือ บุญทนางค์
กล่าวว่าขอให้ผู้ยืมรักษาหนังสือโดยขอให้เมตตาต่อผู้เขียนซึ่งคัดลอกมาด้วยความยากลำบาก

ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด จะยืมไปสวดอ่านอย่าลากดู ใหน้ามากน้ำพุตกเป็น
โคเอนดูแก่ผู้เขียน ๐ ลางคนยืมไป ครันเราไม่ให้ ชักใจนักหนา
หนังสือเท่านี้ เป็นอะไรขึ้นมว ยึดไปเมื่อนา จักโคเห็นกัน
๐ ลางคนนั้นโสด เราไม่กล่าวโทษ นินทาเคียดจัญ
ไอคนอัมทิศ หมักคิของกัน เหมือนชาติเช่นนั้น นอยนักรเหลือใจ
(บุญทนางค์ เล่ม ๑)

ข้อความที่เป็นหมายเหตุของเจ้าของหนังสือ บางครั้งมีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์
ผู้ยืมหนังสือไปแล้ว ไม่คนซึ่งแสดงว่าการสวดอ่านกระทำกันตามบ้านค่วย นอกจากนั้นการคัด
ลอกคณัมบัตว์ต้องใช้เวลาและความวิริยะอุสาหะทำให้เจ้าของโกรธแค้นเมื่อมีผู้ยืมไปแล้วทำ
คณัมบัตว์ใหม่ไฟเพราะบ้านไฟใหม่ ทั้งยังบอกว่าจะเขียนใช้ให้แต่ก็ไม่ทำตามสัญญา ผู้คัด
ลอกซึ่งเป็นลูกชายเจ้าของคณัมบัตว์วิพากษ์วิจารณ์ผู้ยืมโดยแต่งเป็นกาพย์กลอนยาว ๒ - ๓
หน้าสมุดไทย และกล่าวว่าตนคงคิดว่าเพราะมารดาซึ่งเป็นเจ้าของคณัมบัตว์สั่งให้เขียน
ทั้งนี้เพราะผู้คัดลอกเด็กกว่าเป็นการผิดธรรมเนียมที่เด็กบังอาจสั่งสอนผู้ใหญ่ หรือ "เมื่ออยู่"
ผู้ผิดคำสั่งสัญญา ดังนี้

๐	ซาชื่อประนิมิต	หัวคนสูวันรัก	ฉานฝั่งทิศ
	ใหม่เชียวชำนาญ	กวยฉวยยังออน	ผู้งศิกฉิศร แจงข้อลไปย
๐	คนขึ้นแต่นอร	เลนแตควลอน	กวยตกใจไปย
	ลิมเซาลิมของ	เงินทองโคโหมย	ลิมของยืมไปย จินไฟยใหม่เสีย
๐	แรกแก่ฟปราช	วาจักเขียนโ	ลิมโคทำเยย
	ของคณียรหรา	เสียคาเงินเปย	นิตร์ใหม่เสีย เพราะเยื่อไยกร
๐	อญแคะเจ้าของ	การอกโดยปอง	ทั้งสองเรื่องปลัง
	คอนรเอาไปย	จินไฟยสั่งหาน	จิงรำพึงพลัน โกรศฉินวาไยรบ
๐	เขียนนี้โหมงาย	แมงแกจางนายควาย	คนใหม่แจงใจ
	ใครฟังนิทาน	หุมไหใหม่ไฟย	ถูกที่ออบใจ หัวไยยรับพรอน

- ฉารใหม่ใครจำว่า แม่แกแค้นนักหนา ไหวหาผูกกลอ
 หุรยาโคโกรค ไหวหาผูกกลอ จังโคกลอนกอน หัวคามเขาสอน
 บหอนนอคนำ
 - ครังนี้แหลหนา ถาทานยืมเขามา แม่หยูกวนจำ
 ของเขาทั้งหลาย ยาไวคั้นค้ำ รุแปนเคระกะกำ ร้อยำย้งไป
 - นี้แหลแม่หยู ไหมสอนผู้ใหญ่ นานชื่ออำไพย ฉานใส่เตกอน...
- (สุวรรณรัตน์ เล่ม ๑)

สรุปได้ว่าประเพณีการสร้างหนังสือโดยเฉพาะกลอนสวดที่เกี่ยวข้องกับศาสนาถือเป็นการสร้างกุศล ผู้สร้างผู้คัดลอกมักแสดงความปรารถนาหรืออธิษฐานขอให้ผลบุญในการสร้างหนังสือบันทึกลงใต้นิ้วพระศรีอริยหรือให้ไต่พบนิพพาน ความศักดิ์สิทธิ์ของตนนับกลอนสวดมีระดับแตกต่างกันไป หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยตรง เช่นกลอนสวดที่แสดงคติธรรมหรือข้อธรรมะ หรือเป็นชาคกจะถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา หากปฏิบัติไม่เหมาะสม ผู้แต่งหรือผู้คัดลอกถึงกับสาปแช่งให้ตนรกรเพราะถือว่ากลอนสวดนั้นเป็นพุทธคำวิจิตรเป็นของสูงควรเคารพบูชา ส่วนต้นฉบับตัวเขียนกลอน สวดที่เป็นเรื่องประโลมโลก ชาวบ้านทั่วไปอาจครอบครองเป็นเจ้าของได้โดยจางวานผู้คัดลอกให้คัดลอก นอกจากนี้ยังมีการหยิบยืมกลอน สวดไปสวดอ่านความขาน เพราะคนฉบับตัวเขียนยังมีจำนวนไม่มากนักเพราะต้องใช้เวลาและทุนทรัพย์ ในการคัดลอก ผู้เป็นเจ้าของหวงแหนหนังสือของตนจึงต้องมีหมายเหตุคัดเตือนผู้หยิบยืม ให้ระวังรักษาค้นฉบับตัวเขียน การหยิบยืมซึ่งมีกล่าวถึงในต้นฉบับตัวเขียนกลอน สวดหลายเล่มแสดงว่าการ สวดอ่านเป็นที่นิยมกันทั่วไปตามบ้านเรือน

๑.๒.๒ อัครวิพากะของผู้แต่งและผู้คัดลอก

ชนบททางวรรณกรรมคืออย่างหนึ่ง ไม่ปรากฏในต้นฉบับตัวเขียน มีการกล่าววิพากษ์วิจารณ์ตนเองในตอนต้นหรือตอนท้ายเรื่อง ทั้งผู้แต่งและผู้คัดลอกมักออกตัวว่าคนไม่ไฉนนักปราศูมบ้างกว่าคนเล็งหัดเขียน และยังกล่าวว่าหากผู้ที่เชี่ยวชาญหรือเป็นนักปราศูมขอให้ช่วยแก้ไขให้ดีขึ้นด้วย อัครวิพากะเป็นชนบททางวรรณกรรมซึ่งปฏิบัติกันตลอด ๆ มาทั้งในวรรณกรรมชาวบ้านและวรรณกรรมของหลวง

ในกลอนสวดเรื่องอินราช มีข้อความว่าผู้แต่งไม่สันหัดเรื่องกาพย์กลอน หากผู้เห็นว่าบกพร่องก็ยากอนแคะแก้ไขให้แก้ไขโดยไม่ทำให้นั้นเรื่องเปลี่ยนไป ทั้งยัง

เปรียบเทียบว่าคนไม่ไฉนนักปราชญ์เหมือนลูกไก่ที่ปีกยังอ่อน ขอให้ยาคำหนดิเคียน

... ทารทั้งหลายเอ๋ย	ตามเลยแล้วนา	สัมมุคแตงว่า	อย่าไคยินดี
○ เรื่องราวบคกลอน	ตัวเรายังอ่อน	ชรูมอักษรศรี	
ไม่พาคเพราะนัก	ล่ายลักไมยดี	ไมเอกโทตรี	ฝึกชคันักหนา
○ หมี่ไชยชายชุก	ที่ทานเป็นปราค	เขี้ยวชุกเมษา	
เยาทยหนักนา	ตัวเคลาชากลาค	ฉันไมยของศอาก	ฝึกจะคลาคบคกลอน
○ เหมือนยังลูกไก่	อยู่ในยรังอ่อน	ฟังจะฝึกชร	ฝึกชอนหนักหนา
ฟังเล่นควมไคย	ไครยาแคะไค	ที่ไคยสารา	
แมนทวนดูปราค	เรื่องราคปรีชา	เหนฝึกอักษะรา	ชวยมาแถมเขียน
ความรูวิชา	นอยนกันอยหนา	จึงมาพาคเพียน	
ชื่อพระครูเจ้า	ที่เขาร่าเรียน	อย่าให้ฝึกเพียน	เปลี่ยนเรื่องบคกลอน

(ชินราช เลม ๑ เลขที่ ๑๘)

ในกลอนสวคเรื่องอุทองฉับความเกา มีข้อความว่าคนสั่งหัดเขียนไม่ใช้
เปรียบ หากฝึกพลาไปขอให้ผู้มีปัญญาช่วยแ่งเคียบเช่นกัน

○ ตัวคาฟังสอรเขียร	ไชยมาเรียนรูชคชาน
บคกลอนชวยคคทาน	ตามบูรานแตกอนมา
○ ฝึกพลังชรึงอักษอร	บคกลอนพระคาธา
ทารผู้มีปัญญา	จงชวยแถมแฆมไคยลิ่ง
○ ตัวคาหมีสนหค	หมี่รูอักษันมันคิ่ง
ฝึกชอบชวยคคลิ่ง	บ่ารุงไคยในสาสนา

(อุทอง ความเกา เลม ๑)

ส่วนในกลอนสวคเรื่องพระยาฉัตรทันคมีข้อความท่านองเดียวกัน ชอนาสังเกต
คือการเรียกตนเองว่า "ผู้แ่งเขียน" ซึ่งอาจหมายถึงผู้แ่งเป็นผู้เขียนเองค้วยหรืออาจ
หมายถึงการคคคลอกซึ่งมีการคคคคแ่งเคิม(คิ่งจะคคคคลาวคคไป) คิ่งนี้

○ ตัวชาผู้แ่งเขียน	บคกลอนเพียนชวยเบียงบาย
นักปราชทานทั้งหลาย	ชวยสิทสายทริงบคกลอน
○ แมนฝึกชิ่งบคบาท	ทานดูปราชชวยคคอรอน
ไคยคูนดูสังสอน	สิพกันไคยไคยกรูมา

(พระยาฉัตรทันค เลม ๑ เลขที่ ๑๘)

หากเปรียบเทียบลักษณะอัศวินพากษของกวีชาวบ้านกับชาววังแล้วจะเห็นความแตกต่างกันคือ กวีชาววังมักมีฝีมือและความสามารถในการแต่งแม่จะออกตัวในเชิงด้อมตนว่ามีความรู้น้อย ไม่ใช่ให้นักปราชญ์ แต่ก็มีลักษณะมั่นใจในตนเองสูง โดยจะเห็นจากการเปรียบเทียบผลงานของตนว่าเหมือนมาลัยประดับหูอันมีค่ายิ่งหรือเป็นผลงานซึ่งมีค่าควรกับสุวรรณกัม คึงตัวอย่างในลิลิตยวนพ่าย ลิลิตพระลอ เป็นต้น ส่วนกวีชาวบ้านด้อมตนและรู้ว่าคนปราชญ์น้อย ไม่ใช่ความเปรียบว่าผลงานของตนเป็นเลิศแต่มีกถือว่าเป็นกุศล ขอผลบุญบันดาลให้ตนเองมีความสุขในชาตินี้และชาติหน้า ความอหังการของกวีชาวบ้านจึงไม่ปรากฏเด่นชัด

๑.๒.๓ ปนิธานกวีและผู้คัดลอก

ลักษณะอีกประการหนึ่งซึ่งจะปรากฏอยู่ในกลอนสวดแทบทุกเรื่องคือการแสดงความปรารถนาหรือปนิธานของผู้แต่งและผู้คัดลอก ความปรารถนาส่วนใหญ่มักจะขอให้ได้พบพระศรีอารียเมตไตรย เช่นในกลอนสวดเรื่องกุสุราช เรื่องปรมัตถ์ และเรื่องอุเทน เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาจขอให้พ้นจากความยากจน พบแก่ความมั่งมีศรีสุข คึงตัวอย่างจากเรื่องอุเทนดังนี้

- ข้าพเจ้าสำเนาณิพนธ์ ขอเกิดกุศล จงละปัทธชะนะโมคมี
 - ขอพนทวงโสมวาริ ปางชินะศรี เมคโคทรยโคตรัสสุวรรณ
 - ขอจงประสมของคอราย ยิงวนสงสาร หัตไทยให้ใสศรัทธา
 - หนึ่งขอเชษฐใจโกคา ทุขไทยสรุรพา ก่าจิกอยาไคไกลพาล
- (อุเทน เล่ม ๕ เลขที่ ๓๕)

ในบุญทาวงศ์มีข้อความเก่า เล่ม ๑ มีข้อความกล่าวถึงผู้เขียนคือนายอิมและเจ้าของสมุกพร้อมทั้งคึงความปรารถนาให้โคอยู่เย็นเป็นสุขทั้งในชาตินี้และชาติหน้า คึงนี้

หนังสือนี้ข้าพเจ้านายอิมเป็นผู้เขียน บ่มเฝ้าเป็นเจ้าของสมุก
 จึงอุสาหะทรางไว้ในพระสาคนนา ขอให้อาพเจ้าทั้งสอง
 มีความเลื่อมใสในพระสาคนนา ขอให้ข้าพเจ้าอยู่เย็นเป็นสุขทุกเวลา
 ในชวันและชวันา ข้าพเจ้าจะปรารุณาลิงอันใด ๆ ขอให้สำเร็จ
 ความปรารุณาข้าพเจ้านี้เทค นิมภานะปัจโยโหตุ ฯ

(บุญทาวงศ์ เล่ม ๑)

ควยเหตุที่มความเชื่อว่าการสร้างหนังสือเกี่ยวกับพระศาสนาเป็นวิถีทางหนึ่งในการสืบทอดพระศาสนาและนำมาซึ่งอานิสงส์ ทั้งผู้แต่งและผู้คัดลอกจึงถือว่ากิจกรรมทางหนังสือของตนเป็นการประกอบกุศล ทัศนคติที่ฝังใจเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา ซึ่งเชื่อว่าจะมีพระศรีอารยเมตไตรยเป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป บ้างก็ปรารถนาให้คนได้บรรลุนิพพานแต่มีคอนขางน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับทัศนคติอย่างแรก ทั้งนี้แสดงว่าความเชื่อเรื่องพระศรีอารยเมตไตรยแม้จะไม่ใช้ความเชื่อของศาสนาพุทธฝ่ายหินยาน แต่ก็เป็นการเชื่อที่ปลูกฝังอยู่ในจิตใจของควและผู้คัดลอกชาวบ้านรวมทั้งชาวบ้านทัว ๆ ไปควย

๑.๒.๘ ประเพณีการสวดอ่านและบรรยายการสวดอ่าน

คงได้กล่าวแล้วว่า การสวดอ่านเป็นประเพณีการอ่านวรรณกรรมของไทย วิธี
การสวดอ่านและบรรยายการสวดอ่านไม่มีผู้นับถือไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่จากการศึกษา
ทัศนสมบัติตัวเขียนกลอนสวดก็อาจพบร่องรอยของบรรยายการสวดอ่านในอดีตซึ่งช่วยให้
เข้าใจประเพณีดังกล่าวนี้ได้ดียิ่งขึ้น

การสวดอ่านกลอนสวดประเภทชาดกและเรื่องที่น่าสอนคติธรรมโดยตรง มักถือ
ว่าเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ ชาดกเป็นเรื่องราวที่ถือกันว่าเป็นพุทธคำรัส ผู้สวดมักบอกให้ผู้ฟัง
ตั้งใจฟัง อย่าคุยกันเสียงดัง การฟังเรื่องราวที่เป็นพุทธคำรัสจะทำให้ได้ชั้นสวรรค์ เช่น
ในกลอนสวดเรื่อง โลกวัตติ ซึ่งเป็นกลอนสวดที่น่าสอนคติธรรมโดยตรง ผู้สวดเป็นพระภิกษุ
ขอให้สาธุชนตั้งใจฟัง ผลจากการฟังพระธรรมนี้จะช่วยให้ได้ไปสวรรค์

๐	ดูราเสจะชล	ตั้งจิตอย่าวัน	ฟังพระธรรมมา	
	พระธรรมประเลค	ล้าเลิกโลคา	ระงับพูดา	ฟังพระบาลี
๐	อย่าเจรจากัง	ตั้งจิตครบฟัง	ทั้งเจกคำพิ	ธรรมพระวิฟัง
	พระสังคินี	ทั้งเจกคำภี	ฉิ่งแก้วไพฑูล...	
...	๐ ระงับพูดา	อย่าใดเจตนา	กักกองเสียงดัง	
	ตั้งครบพูดา	รับเอาโทษกรรม	จะไคไปยสวรรค์	เพราะฟังคาถา

(นางโลกวัตติ เล่มที่ ๑๒)

บรรยายการสวดอ่านที่วัด พระเป็นผู้สวด บางครั้งคงมีบรรยายคล้าย
ตอนพระเทศน์คืออุมาสกอุมาลีกาอาจคุยกันเสียงดัง ไม่ตั้งใจฟัง จึงมีคำเตือนผู้ฟังว่าอย่า
นิทานพระสงฆ์ ขอความท่านองนี้มีในกลอนสวดหลายเรื่อง เช่น ฉินราช และ เคโซไชย

ในกลอนสวดเรื่อง เคโซไชย กล่าวถึงผู้ฟังที่มีทั้งผู้เฒ่าผู้แก่และสาวหนุ่ม

...ผู้เฒ่าทั้งหลาย	นั่งฟังนียาย	บากมายสไหวย	
ทั้งสาวทั้งชาว	ขับฟังตั้งใจ	ยาเจรจากาโดย	นิทานพระสงฆ์...
อักษรเลือชาติ	ยาไคยุประมาค	สักสิ่งสักอัน	
ผู้สวดผู้อ่าน	ยาไคยกล่าวชวน	ฟังไทยแมนหมัน	จำไวยในใจ

(เคโซไชย เล่ม ๑)

แม็กลอนสวคซึ่งไม่ใช่ชาคกแก่แต่เงียนแยมชาคกก็กล่าวอ้างอิงว่าเป็นเรื่อง
ราวของพระโพธิสัตว์ ขอให้ผู้ฟังตั้งใจฟังเช่นกัน เช่น ในกลอนสวคเรื่องลันทอง มีคำ
กล่าวกับผู้ฟังว่า"ฟังราศีประมุข ทั้งใจบอริสุท มาฟังสาตะกา อบรมสัมภาร ชานารหนัก
หนาเป็นหน่อสาตะกา ภาณฟ้าชอระณี" (ลันทอง เล่ม ๑) ในกลอนสวคเรื่องพระยา
ฉัตรทันต์ ผู้แต่งกล่าวว่าขอให้ผู้ฟังตั้งใจเรื่องราวในพระศาสนาซึ่งมีมาช้านานแล้ว มีบท
เปรียบเทียบให้ใช้หูทั้งสองตั้งใจฟังเปรียบหูนั้นเหมือนตาของ คังนี้

๐ ฌโมพระพุทชัง	ทานจิงคังจิกมคิไสย
ฟังชรุมอันพิคใหม่	ทานกลาวไวยแต่ปางหลัง
๐ คองโสดไวยทงสอง	คังถาคูทองสูวัรณัง
สัทธาอยาพลาคพลัง	ฟังแล้วจำสั่งสอนใจ
- (พระยาฉัตรทันต์ เล่ม ๑)

ในกลอนสวคเรื่องจำปาสีคนกล่าวถึงผู้สวคว่าควรสวคให้ไพเราะ มีจังหวะ
หรือ"เป็นกลอน" ผู้ที่สวคไม่เป็นก็คองเคารพหนังสือให้วางไว้ที่ห้วนอน

ท่านทั้งหลายไสย	อิมหนังสือไป	จุงให้ระวัง	รักสุาจติ	เขาจะว่านี่
ไม่มีครูสอน	คนสวคคนอ่าน	จุงให้แนนอน	<u>สวคให้เปนกลอน</u>	
ถาสวคใหม่เปเน	ยกใจห้วนอน	ถาใคร <u>สวค</u> ไค	ว่าให้หวานอน	
ถาสวคใหม่ไค	เอายกไวเท็ค			
- (จำปาสีคน เล่ม ๑)

ในกลอนสวคเรื่องนางอังกทองหรือสินธุราชกุมาร ผู้คักกล่าวถึงบรรยากาศใน
ขณะสวคอ่านว่าขอให้ตั้งใจฟัง อย่าไคคิเคียนหรือนินทาผู้สวค และยังกล่าวชมสีกาที่มานั่ง
ฟังว่ามีใบหน้างงาม หนุมๆ ที่เห็นต่างหลงไหล เข้าใจว่าผู้คักลอกเป็นพระเพราะเรียก
ผู้ฟังว่าประสกับสีกา ผู้สวคถือว่าเรื่องนี้เปรียบไคกับพระธรรมเพราะเป็นเรื่องในพระ
ศาสนา

...๐ คัวคามิสันทัก	หมิรู้อักอันมั่นคง
นึคชอบชวยคักลัง	บ่ารุงไวยในยสาตนา
๐ ถาณึคขริงอักชระระ	ในคัวพระเจากลาวมา
ยาไทยอุเบกสา	จิงคังเทือมาคังใจ

- ผู้สวดจเป็นนรี ทังผู้ฟังจเป็นโยย
- อักสามาตั้งใจ รับเอารสพระทิม...
- พระทรมอันมากมาย ทารทังหลายตั้งใจฟัง
- ใจคึกในยจูกวัง ฟังสวดแล้วยานันทา
- ชาวพอซาทงหลาย เมือสบายช้วนกันมา
- สวดคามพระศาตา ทารแคงไวยเป็นอักษร...
- ทารพุม่าฟุ้งทรม อันประเสีคยงนักหนา
- รับที่รับเจรรจา ฟังศาตาพระบาลี
- ลีเกายอมเป็นโยย ประสักใสยอุมเป็นลือ
- จะเป็นสวัคคี ลือแรมมาแจมไสย...

ตอนกล่าวถึงลีกาที่มาฟังธรรมคนหนึ่งมีบทพรรณนากังนี้

○ น้อย ๆ ทังคูน นุ่งเรียงกัรรยู น้าเป็นโยย
 พิศุคฺฐระกอน ยอมอนลไมย เสียงเพราะเอาใจ คังสาริกาทอง
 พิศุคฺฐองแถมนาง คังทองอุโรย
 พิศุคฺฐวงนา ประคจแหวนฟ้า ระยามาไลย
 ผูกขาวแลเห็น ยอมมาตายใจ มาพวงหลุงไสย ค้วยแก้วกัลยา...
 (นางอิงทอง ความเกา เลม ๑)

จากบรรยายกาศในการฟังการ สวดหนังสือที่บรรยายอยู่ในต้นฉบับตัว เขียนกลอน สวดจะเห็นได้ว่าประเพณีการ สวดอ่านทั่วๆ ส่วนมากพระเป็นผู้สวด มีอุบาสิกขาสิกขามา ชุมนุญฟังการ สวดหนังสือจำนวนไม่น้อย ผู้สวดมักเรียกร้องให้ผู้ฟังตั้งใจฟังโดยอ้างว่าเนื้อ- เรื่องที่สวดเปรียบเป็นพุทธศาสตร์เพราะเป็น เรื่องที่มีมาจำนวนในพุทธศาสนา เมื่อตั้งใจฟัง จะไคผลอันสงส่าทำให้ไคขึ้นสวรรค์ การฟังสวดหนังสือจึงเปรียบไคกับการฟังเทศน์ เนื้อ- เรื่องที่สวดมุ่งให้ข้อธรรมะและคคิสอนใจเช่นเดียวกัน ส่วนบรรยายกาศในการฟัง สวด เนื่องจากมีผู้ฟังมาก บางครั้งการพูดคุยกันหรือกล่าวพาดพิงถึงผู้สวดจึงมีข้อความกล่าวห้าม การนินทาพระสงฆ์ผู้สวดในกลอนสวดหลายเรื่อง ผู้มาฟังสวดมีทั้งสาวหนุ่มและผู้อาวุโสแก่ ผู้สวดบรรยายถึงผู้ฟังซึ่งบางครั้งก็ เผลอชมความงามของลีกาผู้ฟังบางคนที่มีรูปงามค้วย

ส่วนการสวดหนังสือคามบ้านมีลักษณะไม่เป็นพิธีการเหมือนทั่วๆ อาจสวดอ่าน ความสบาย ผู้สวดบางครั้งไม่ระมัดระวังเพราะนอน สวดหรือปลั่ง เผลอทำให้น้ำหนักน้ำพุง ไหลเนือนหนังสือ หนังสือยับ การขยืมหนังสือผู้อื่นไปสวดมักมีคำตักเตือนให้ระวังรักษา

ต้นฉบับตัวเขียนและสังคินเจ้าของ โขยเร็ว แสดงว่าการสวดอ่าน มีกระทำกันทั่วไปตามครัวเรือน การคัดลอกต้นฉบับยากลำบากของเจ้าผู้คักจึงเกิดการขาดแคลนต้นฉบับตัวเขียนและทำให้ท้องหทัยมจนบางครั้งมีปัญห เช่น กรณีกลอนสวดเรื่อง สุวรรณรัตนที่ต้นฉบับถูกไฟไหม เป็นต้น

๑.๒.๕ วาทะจากผู้แต่งและผู้คักถึงผู้สวดและจากผู้สวดถึงผู้ฟัง

การคัดลอกต้นฉบับตัวเขียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำมาใช้สวดอ่าน ดังนั้นนับตั้งแต่ผู้แต่งแต่งเรื่องขึ้นจนผู้คักลอกนำมาคักคือ ๆ กันจะมีบทแทรกของผู้แต่งหรือผู้คักซึ่งกล่าวกับผู้สวดโดยเฉพาะ นับตั้งแต่การบอกลักษณะคำประพันธ์ บอกชื่อเรื่อง บอกวิธีการ สวดว่าควรสวดอ่านให้ไพเราะถูกต้องและบางครั้งยังสวดแทรกการวิพากษ์วิจารณ์ผู้สวดที่ไม่คักคักด้วย (ลักษณะเช่นนี้จะหมดไปในยุคที่มีการพิมพ์) การคัดลอกต้นฉบับซึ่งต้องใช้ความเพียรพยายามและเวลาทำให้ผู้คักลอมุ่งหวังว่าผู้สวดจะสวดอ่านให้ไพเราะสมกับความเหนื่อยยากของผู้คักลอก

ตัวอย่างจากกลอนสวดเรื่อง วิสัยบุญจะมีค่าพุกจากผู้แต่งก่อนซึ่งยืดยาวและวิพากษ์วิจารณ์ผู้สวดไม่คักไว้อย่างละเอียด โดยเริ่มจากการสวดอ่านต้องทำพิธีจุกรูปเทียนบูชาหนังสือซึ่งเปรียบเสมือนพระธรรม จากนั้นจึงเริ่มสวดไปตาม"พระบาท" คำที่ผู้เขียนแต่งมา ไม่ควรสวดผิด บางคนปัญหาน้อยแต่ยังคงคิดว่าที่เขียนไว้ผิดก็ยังคงอาจแต่งเติมแก้ไขข้อความตอนหนึ่งมีว่า

○ รูปเทียนจุกไฟ
อุยาไคตกนา	แล้วจงสวดไป
คู่าถาบาท	ให้ถูกถวนดี
สวดไปความที่	ท่านแต่งเป็นบุญ...
○ ถอยคำชองชา
ความที่เรื่องราว	ผู้เขียนแต่งมา
ทานกลาวว่าไว	แตกอเขาใจ
ตามเรื่องส่งไป	ไม่มีแรงอน...
○ ถูาทานผู้ใด
ทานเป็นนุกปราช	มีปัญาไว
ฉลาคถวนดี	โวหารมากมี
ปัญาเรียนมี	ก็แทแนอน
○ เชิญทานชวยเพิ่ม
ไหเป็นบุญ	เขียนแต่งเติม
ตามสัตาพร	เฉลิมบทกลอน
อุยาไคอาวรุณ	ค่อนคินินทา
○ ใครไม่สันท์คัก
ไหแตกฉานกลา	อยากคักแปลงว่า
ถามคักกลาวมา	ถึงจะสวดอาน
พรรณาว่าไว	

- ออย่าสวคให้ผึก จงเร่งพิ นิจ คึกให้เขาใจ
 จิงสวคสืบคอก แดกอว่าไว ออย่าซาคูเรือไป จะสวคเอาบุญ
 (วิสัยะบุญ เลม ๑ หน้า ๒ - ๓)

ในกลอนสวคเรื่อง สุวรรณรัตน์ ซึ่งมีเนื้อเรื่องยืดยาว มีตัวละครมาก เมื่อกล่าวถึงตัวละครซึ่งไม่ไห้กล่าวถึงมานาน ผู้แต่งจะบอกให้ผู้สวคปะติดปะต่อเรื่องราวให้ถูกต้อง เพราะเกรงว่าจะลืมตัวละครตัวนั้น "เรื่องหลังวิชัยังใจ สวคอานไทยต่อนียทาน ทุมรัทกระฎุมหาร ผู้เป้นหลารเจ้าทาน" (สุวรรณรัตน์ เลม ๒)

กลอนสวคเรื่อง จำปาสีตัน ผู้คัดสรรหน้ากับผู้สวคตอนท้ายหน้าเมือต้องกลับไปอีกคานหนึ่งและจะออกคัวเรื่องลายมือของคนทุกครั้ง พร้อมทั้งให้เหตุผลว่าคนเป็นหญิงบางคนเจ็บหลังทำให้เขียนไม่สวยบ้าง

- กลับไปหน้าโนนหารบูอารเอย ยาคินันเจยวาคัวไมยคี่
 ฉันเป้นสครีเขียนไมยสุเป้น จักหารไมยโคยเขียนกัไม่เป้น

อีกตอนหนึ่งเขียนเป็นกาพย์กลอน ขอให้ผู้อ่านอภัยในลายมือที่ไม่งดงาม

- กลับไปหน้าโนนุเกิก ๓ ทานบูอานเอย บทุกลอนุยนยอนฉันขออาโก
 หารบูไซอยาโคนินทา ทังคัวไมคี่ พิบูอานจา ฉันถึงสอรเขียน
 ราวเรียนวิชา ผึกคัวสารา ฉันขออาโก
 (จำปาสีตัน เลม ๑)

การที่ผู้หญิงอ่านออกเขียนได้ถึงขนาดคัดลอกต้นฉบับตัวเขียนเป็นเรื่องแปลกและไม่ปรากฏให้เห็นบ่อยนัก นอกจากเป็นผู้สร้างหนังสือแล้ว ผู้หญิงมีบทบาทเป็นผู้ฟังมากกว่าจะเป็นผู้คัดลอกหรือผู้สวค เพราะฉันสมัยก่อนผู้หญิงไม่ไ้เรียนการเขียนอ่าน (เสฐียรโกเศศ ๒๕๑๕ : ๔๕๑) อีกทั้งกลอนสวคเรื่อง จำปาสีตัน ก็เป็นเรื่องชานกยาว การที่ผู้คัดลอกเป็นหญิงจึงเป็นข้อแปลกที่ไม่พบในกลอนสวคเรื่องอื่น ๆ

เนื่องจากกลอนสวคเป็นวรรณกรรมของชาวบ้าน ลักษณะของการสรรหาของผู้เขียน ผู้คัดกับผู้สวคจะมีลักษณะเป็นกันเองเช่นเรียกพี่หรือน้อง กลอนสวคบางเรื่องจะใช้คำพูดทำนองบทสนทนา เช่น เรื่องจมเพียงเท่านั้น ผู้คัดรู้สึกเจ็บหลังเติมบทหรือตอนบอกลักษณะคำประพันธ์ก็จะใช้ว่า "สิลาหะนงเอย" หรือ "ราวเลทาร" เป็นต้น นอกจาก

นี้ยังมีคำเตือนให้ผู้สวดสวดให้ไพเราะ สวดให้คึกคักโกล่าวมาแล้ว บทสวดหน้าแทรกเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ของคนฉวีเขินของชาวบ้านซึ่งมักใช้ภาษาพูด บทสวดหน้าที่เป็นกันเองหรือแทรกบทหยามโหลนเพื่อให้ขบขัน เมื่อเทคโนโลยีด้านการพิมพ์เข้าแทนที่การคัดลอกคนฉวีเขิน เอกลักษณ์เหล่านี้ก็สูญหายไป

๑.๒.๖ วิวัฒนาการแห่งตัวบท

คนฉวีเขินกลอนสวดในฐานะเป็นตัวบท (Text) มีความเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา นับตั้งแต่ผู้แต่งเริ่มแต่งเรื่องขึ้น กระบวนการคัดลอกมักทำให้ตัวบทเปลี่ยนไปจากเดิม นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ทำให้ตัวบทมีลักษณะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ลักษณะเช่นนี้อาจถือได้ว่าเป็นธรรมชาติ (Nature) ของตัวบทในยุคที่การสืบทอดวรรณกรรมต้องใช้ในการคัดลอกและการอ่านใช้วิธีการสวดอ่านซึ่งผู้สวดจะสวดอ่านตามที่ตนเห็นว่าเหมาะสมในสถานการณ์หนึ่ง ๆ

ปัจจัยที่ทำให้ตัวบทกลอนสวดมีลักษณะวิวัฒน์ (Dynamic) หรือเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอได้แก่

ประการแรก สืบเนื่องจากวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ซึ่งผู้แต่งหรือผู้คัดลอกมักแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนและออกตัวว่าตนไม่ใช่นักปราชญ์ ยังไม่เชี่ยวชาญเรื่องกาพย์กลอน หากผู้หรือผู้สวดเห็นว่ามีคอนที่ควรคัดแปลงเติมล่อก็ขอให้แก้ไขให้ดีขึ้น ลักษณะเช่นนี้เป็นการ "เปิดช่อง" ให้มีการแก้ไขคนฉวีเขินเพื่อความไพเราะเหมาะสมยิ่งขึ้น ตัวบทเหล่านี้จึงมีลักษณะ "เปิด" (Open) ไม่หยุดนิ่งตายตัว กุเพิ่มเติมผู้แต่งและผู้คัดลอกจะตระหนักว่าเมื่อภารกิจในการแต่งหรือการคัดลอกตัวบทของตนเสร็จสิ้นไปแล้ว ตัวบทนั้นก็เป็นสมบัติทางวรรณศิลป์ของผู้อ่านและสังคมซึ่งผู้อ่านผู้ฟังอาจคิดเติมเสริมแต่งตัวบทนั้นตามความพึงพอใจของตน

ประการที่สอง ในกระบวนการคัดลอกคนฉวีเขิน มีข้อน่าสังเกตว่าผู้คัดลอกมักใช้คำว่า "แต่งเขียน" และเรียกตนเองว่า "ผู้เขียน" คำว่า "แต่งเขียน" แสดงนัยยะว่าผู้คัดลอกได้ตกแต่งซึ่งอาจรวมทั้งแก้ไขเพิ่มเติมข้อความเพื่อความเหมาะสมยิ่งขึ้นแล้วจึงเขียน ในคนฉวีเขินบางเล่มยังชี้แจงไว้ชัดเจนว่าผู้คัดลอกได้คัดแปลง

แก้ไขเนื้อความอย่างละเอียดพิถีพิถันเพื่อให้ไพเราะเหมาะสมยิ่งขึ้น เช่นในกลอนสวด
 เรื่องบุญนางวงษ์ ผู้คัดลอกกล่าวว่า "เรานี้คมแตง ถวนถึงแจจ พิศคนแก้ไข ทรวง
 ไวไไเป็นผล ถูสนสืบไป อย่าใ้ไควไสย นินทาหมิติ" (บุญนางวงษ์ เล่ม ๑) ลักษณะ
 นี้แสดงให้เห็นในการคัดลอกต้นฉบับตัวเขียน ผู้คัดลอกจะคัดเติมเสริมแต่งหรือทำหน้าที่
 อย่างบรรณาธิการ (edit) ในปัจจุบัน กระบวนการนี้ผ่านขั้นตอนของการวิพากษ์
 วิจัย การประเมินค่าและการสร้างสรรค์ ผู้คัดลอกจึงมี โซ่สัมพันธ์ หรือผู้คัดลอก
 แบบแต่เป็นทั้งผู้วิจารณ์ ผู้ประเมินค่าและผู้แต่ง เสริมความที่ตนคัดลอกไปในเวลาเดียวกัน
 ผู้คัดลอกบางคนเพิ่มเติมข้อความในคอนท้นเรื่องตอนท้ายเรื่องและแทรกบทต่าง ๆ ลงใน
 เนื้อเรื่องด้วย เช่นคอนท้นว่าควยนิชานของผู้คัดลอก คอนท้นท้นกับผู้สวดและผู้ฟังและคอน
 แทรกอรรถกถาอธิบายพฤติกรรมของตัวละคร เป็นต้น

การแก้ไขคัดแปลงต้นฉบับตัวเขียนในขณะที่ยังคัดลอกนั้นเป็นวิปฏิบัติหรือเป็น
 วันธรรมทางวรรณศิลป์ที่มีสืบต่อกันมา การคัดแปลงแก้ไขอาจเป็นไปโดยจงใจคือถือปฏิบัติ
 ความวิพากษ์หรือเป็นไปโดยธรรมชาติของการคัดลอกซึ่งนักคัดลอกนึกเขียนไปจากต้นแบบ
 เดิม ดังตัวอย่างจากการเปรียบเทียบต้นฉบับตัวเขียนกลอนสวดเรื่องปราสาททอง เล่ม ๕
 เลขที่ ๓๒ กับกลอนสวดเรื่องศิลาปล้ำ เล่ม ๒ เลขที่ ๒๗ กลอนสวดทั้งสองเรื่องนี้เป็นเรื่อง
 เกี่ยวกันแต่ทางแผนกเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติจัดไว้เป็นคนละเรื่องตามชื่อตัวละคร
 เอกฝ่ายหญิงกับฝ่ายชาย ข้อความตอนที่ยกมานี้เป็นตอนที่ศิลาปล้ำเดินทางไปหานาง
 ปราสาททองโดยชื่อหลังพระยาคุณภิกษุเนตร เดินทางไปทางน้ำ ข้อความจากปราสาททอง
 เล่ม ๕ เลขที่ ๓๒

- เสกจมาไนยกลาวสมุทรไทย กับควยพญา มหาจักรระเซ
มะเหล็กกา ประสิทธิ์โหมมา สำหรับเทอทรง
- ไปยในยชลมาร ผู้ไคยบ้ออาษ จะค้อมรุ่ง
คฤททาภที่วรุษ อาวทุยยังยง เสกจมาไนยคัง คาไลยสาราณ
- ทรงทอษในยเนษ คุษากรเษ พิฎกโกลาท
 เทนเปนมหัต อัมจินพิษคาน , สุจประมาร ผากฝงชลทัย
 (ศิลาปล้ำ เล่ม ๒ เลขที่ ๒๗).

ทอนเดียวกันในศิลปสาท เล่ม ๒ เลขที่ ๒๗

- เสกจมากกลางหมุทไทย กับควยพัรร้อยยา มหาจอรเซ
มทิสวีวคา ประสัทโหมมา สาร์บิเทอทริง
- ไปยในขัลดมาร ยูโคยบ้ออาษ จะคือมริง
คฤททาฤทิวรุม อาวุทยั้งย้ง เสกจมาไนยคัง คาไลยสาร์วณ
- ทริงทอนไนยเนษ คุษาคเรษ พิลลไอธาท
เทนเปนมทัม สันจันพิษคาน สุษประมาร ฝากฝังร้อพิษ
(ศิลปสาท เล่ม ๒ เลขที่ ๒๗)

จากตัวอย่างที่ขมมานี้จะ เห็นไ้ไ้ว่าความแตกต่างระหว่างกันฉบับตัวเขียนทั้งสองฉบับนี้อยู่ที่
การใช้คำและอักษรวิธี เป็นสำคัญ ทั้งนี้ความแตกต่างดังกล่าวไม่ไ้ทำให้ เนื้อความและ
การดำเนินเรื่องต่างกัันนั้กั กันฉบับทั้งสองจึงเป็นกลอนสวดส่วนวนเดียวกัน ส่วนความ
แตกต่างในที่นี้อาจเป็นเพราะ ารันตอนของการคัดลอกทำให้คำและอักษรวิธีผิดเพี้ยนกันไป
และยังอาจเกิดจากการคัดแปลงแก้ไขคำบางคำตามประเพณีคัดต่อแต่งเติมแบบบรรณาธิการ
(Edit) ของผู้คัดลอก

ตัวอย่างความแตกต่างระหว่างกันฉบับตัวเขียนส่วนวนเดียวกันอีกตัวอย่างหนึ่ง
ตัวอย่างนี้แสดงถึงการคัดแปลงแก้ไขคำบางคำ บางแห่งการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดจาก
ผู้คัดลอกไม่เข้าใจความหมายของคำจึงเขียนตามเสียงสวดอ่าน บางแห่งคำซ้ำค เพราะ
ตกคำบางคำไป ตัวอย่างจากกลอนสวดเรื่องแสงสุริยงศ์ ดังนี้

กลอนสวดเรื่องแสงสุริยงศ์ เล่ม ๑ เลขที่ ๔๑

• ขอกรเหือเกษ	<u>วันทา</u> ธิมเรศ	เรื่องเคศคักคา	
ทริงคุณณลอบ	ไทกทโลกา	นำสค์วธนา	ให้พันบวงมาร
• แลวนบับัวบาท	คุณครูผู้ปราร	ชาติเรื่อเรื่อวชาญ	
สนุสค์ทวิหังจิตร	กัคให้เป็นการ	เขียนอุกัษรธาร	ให้จงแจ้งใจ
• ไหวคุณมิคุเรศ	ขอยศเกษ	ทราเลียงลูกไว	
มาทริงยั้งแม	เหลือเหลือคุณไทย	เมรมาสสูงใหญ่	ไม่เปรียบคุณา
- (แสงสุริยงศ์ เล่ม ๑ เลขที่ ๔๑)

ข้อความทอนเดียวกันในแสงสุริยงศ์ เล่ม ๑ เลขที่ ๔๖ บทไหว้ครู

- ขอกอนเนือเกศ อันสสีโรเพศ เรื่องเคศคักคา
- ทริงคุณณลอบ ไครทัมโลกา นำสค์อักทนา ให้พันบวงมาร

- แลวเห็นหมอบหมาก คุณครูอุปราศ ซาค เชือ เชียว หฐาน
สอรสัง วังจิก กุก ไทย เปนาการ เขียน อักษร สาร โหรง จำ ใจ
 - ไว คุณ มิต เรค ยอ ยก ปก เกก พร ว่า เลีย ง ลูก ไว
มา คุ รง ย าง แม เห ลือ แ ล ค ณ ไ ท ย แม ร ม มา ค สูง ใ ช เ ไม่ เป ร ย บ ร ู น า
- (แสง สุ ร ิ ย ง ศ เ ล ม ๑ เ ล ที่ ๘)

ความแตกต่างของคณฉบับตัวเขียนสำนวนเกี่ยวกับอาจเกิดจากปัจจัยอีกประการหนึ่งคือ ผู้คัดลอกคัดลอกคณฉบับจากความทรงจำ ลักษณะนี้ผู้คัดลอกมีลักษณะเป็นทั้งผู้เขียนแต่งและผู้แต่งอย่างชัดเจน ในกลอนสวดเรื่องเทวัญปรากฏข้อความอธิบายว่าผู้เขียนแต่งเขียนจากเรื่องที่ไคยีนไค้ฟังมา อารมิตอนที่ตนหลงลืมไปบ้าง ดังนี้

- รา จะ ร ือ ก ล า ว ไ ท ย เ น เ ร ี ง ร ำ ว ช ี น ิ ห า น มา
เ า ก ัน ล ื ม ไ บ ย เ ร า ไ ค ย ฟ ัง ว า ก ำ น ุ อ ั ษ า เ า มา เ ช ี น ด ง
 - เ ร ี น ท ี ว ำ ไ ท ย ท ี ว ล ง ล ื ม ไ บ ย จ ำ ไ ม ย น ก ัง
ค ัน ด ง แ ล ไ ส ร ไ ค ย ไ จ ย จ ำ น ัง ท าร เ า ม ัน ก ัง ช ู า ส ัง ไ ส ย เ ล ย
- (เทว ญ เ ล ม ๑ เ ล ที่ ๙)

ดังนั้นขั้นตอนของการคัดลอกซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงตัวบทบางตอนบางแห่งเพราะผู้คัดลอกทำตามประเพณีปฏิบัติและอาจประกอบด้วยธรรมชาติของการถ่ายทอดและคัดลอกซึ่งต้องมีลักษณะผิดเพี้ยนไปจากเดิม รวมทั้งอาจเกิดจากการคัดลอกจากความทรงจำตามเรื่องที่ไคยีนไค้ฟังมา ปัจจัยเหล่านี้ล้วนทำให้คณฉบับตัวเขียนมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไค้ทั้งสิ้น

ประการที่สาม ความเปลี่ยนแปลงของตัวบทอาจเกิดจากรุกนุ่งหมายของผู้แต่งเขียนที่มุ่งแก้ไขคณฉบับคณฉบับเป็นสำนวนใหม่ วิธีการนี้ตัวบทจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างไรมาจนเกิดเป็นสำนวนใหม่ที่มีเนื้อเรื่องเดียวกัน การแต่งเรื่องเดิมเป็นสำนวนใหม่เป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาในวงวรรณศิลป์ของไทย ด้วยเหตุนี้จึงมีวรรณคดีเรื่องเดียวกันแต่มีหลายสำนวน เช่น มหา ชาติ ราม เกียรติ เป็นต้น จำนวนสำนวนของเรื่องเดียวกันแสดงถึงความนิยมวรรณคดีเรื่องนั้นซึ่งเป็นไปได้หลายและสัมพันธ์กันหลายยุคหลายสมัย การแต่งสำนวนใหม่ยังอาจเป็นเพราะเห็นว่าสำนวนเดิมยังไม่เหมาะสมเช่นเขียนเยื่อไม่ไพเราะ นอกจากนี้การแต่งสำนวนใหม่ก็ผ่านขั้นตอนการวิพากษ์วิจารณ์สำนวนเก่าหรือที่เรียกกันว่าความเก่ามาก่อนเสมอ เมื่อสำรวจคณฉบับตัวเขียนกลอนสวดพบว่ามี

กลอนสวท เรื่อง เกี่ยวกันแต่ต่างสำนวนเป็นสำนวนความเก่ากับความใหม่อยู่เป็นจำนวน ไม่น้อย ตัวอย่างกลอนสวท เรื่อง อภัยทัตหรือไม่งป้า ซึ่งเป็นเรื่องที่มีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาถึงสมัย ความใหม่ซึ่งมีเนื้อเรื่องครบบริบูรณ์กว่าฉบับความเก่า ซึ่งต้นฉบับตัวเขียนหายไป เนื้อเรื่อง มีไม่ครบ ตัวอย่างจากกลอนสวท เรื่องนี้แสดงว่าสาเหตุอีกประการหนึ่งของการแต่งสำนวนใหม่ ก็คือสำนวนที่มีอยู่เดิมขาดหายไป ไม่สมบูรณ์จึงต้องแต่งความใหม่ขึ้น

ตัวอย่างอีกตัวอย่างหนึ่งคือกลอนสวท เรื่อง ศิลปสาท ซึ่งผู้แต่งเขียนกล่าวไว้ชัดเจน ว่าเป็นฉบับแต่งใหม่ และให้คำอธิบายประกอบว่าเป็น "แปลงคำ แซกบท ตักบท เปลี่ยนบท" ศิลปสาท เล่มนี้จึงมีเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องแตกต่างไปจากฉบับความเก่าเป็นอย่างมาก (ดูรายละเอียดตอนกล่าวถึง เรื่อง ศิลปสาท หรือ ปราสาททอง)

กล่าวโดยสรุป วิวัฒนาการแห่งตัวบทเป็นผลมาจากธรรมชาติของตัวบทประเภทต้นฉบับ ตัวเขียนซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีอยู่ทั้งในกระบวนการ คัดลอกและการสวทอ่าน ปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดวิวัฒนาการแห่งตัวบทได้แก่ ประเพณี อคติวิพากษ์ของผู้แต่งและผู้คัดลอก การประเมินค่าการวิพากษ์วิจารณ์ และการสร้างสรรค์ ของผู้คัดลอก การแต่งสำนวนใหม่โดยใช้นิเวศน์เรื่องเดิมเป็นหลักและกระบวนการของการ สวทอ่านซึ่งผู้สวทอาจก็แปลงกลอนสวท เหล่านั้นขณะที่สวทอ่านตามความพึงพอใจของตน

ทั้งที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ต้นฉบับตัวเขียนกลอนสวทแสดงถึงวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ ในอดีตในด้านต่าง ๆ คือ ด้านประเพณีการสร้างหนังสือและความสำคัญของต้นฉบับตัวเขียน ประเพณีอคติวิพากษ์ของผู้แต่งและผู้คัดลอก การแสดงปณิธานของผู้แต่งและผู้คัดลอก ประเพณี การสวทอ่านและบรรยากาศการสวทอ่าน วาทะจากผู้เขียน ผู้คัดลอกถึงผู้สวทและวิวัฒนาการ แห่งตัวบท